

Behruz Toshtemirov

KUMUSH QISH TAROVATI

РОСКОМНАДЗОР
г. Москва
2024

**Kumush qish tarovati. Международный
художественный / альманах - г. Москва**

Всероссийский информационно-образовательный
портал «Магистр» 2024 - 106 с.

ISBN: 9781446199411

ISBN: 9781446199411

©Коллектив авторов., текст, 2024

©Методическое пособие 2024

©Всероссийский информационно-образовательный
портал «Магистр», 2024

Behruz TOSHTEMIROV

"Faol tadqiqotchi" ko‘krak nishon sohibi.
"Vatan qadri" va "Место театра в жизни"
kitoblar muallifi.

"Kuz yog‘dusi" hamda "Men izlaganlar
ijodkorlar" ijodiy to‘plamlar muallifi.
She’rlari, ilmiy va badiiy maqolalari
tuman, viloyat, Respublika hamda Xalqaro
gazeta, jurnallarida muztazam nashr
qilinadi.

Loladay ochilib yuring

(onamga atalgan she'r)

Loladay ochilib yuring,
Quyosh kabi kulib yuring.
Endi siz ham dunyo ko'ring,
Mehribonim onaginam.

Sizday ona kimda bor,
Shirin so'zli mehribon.
Tanho ona kimda bor,
Bolasini o'ylagan.

Biz shod bo'lsak kulgaysiz,
Qayg'uga yo'l bermaysiz,
Bizlarga mehr bergaysiz,
Mehribon onaginam.

Sizday erkay olmas,
Dunyoda hech bir ona.
Kecha-kunduz jonkuyar,
Mehribon onaginam.

So'ngi qo'ng'iroq

Osmondan yomg'ir yog'ar,
Chak-chaklab yerga tushar.
Yuzlaridan yog'ar qor,
Bugun so'nggi qo'ng'iroq.

Quyosh chiqib botganin,
Nurlari o'qday o'tganin.
Bilmay qoldik oy botganin,
Bugun so'nggi qo'ng'iroq.

Turnalar tizilib uchar edi,
Har taraflarga tarqalar endi.
Katta hayotni ko'radi bari,
Bugun so'nggi-i, so'nggi qo'ng'iroq.

Osmondan yomg'ir yog'ar,
Chak-chaklab yerga tushar.
Yuzlaridan yog'ar qor,
Bugun so'nggi qo'ng'iroq.

Nafs

Kech tusha boshlagandi. Bozor atrofidagi chumchuqlarning sayrashi qandaydir yoqimli. Barcha insonlar ishdan qaytar, haydovchilar odam talashardi. Bir payt haydovchilar o'rtasida janjal yuzaga keldi. Ikki haydovchini ajrataman deb, Salim aka o'rta ga tushdi. Shu orada urushayotganlardan birining bir mushti Salim akaga tegib ketdi. Shu onda pul undirish uchun yerga yotib oldi. Unday qattiq tegmagandi. Dod-voy sola boshladi. Janjal tugadi. Husayn amaki kechirim so'radi. Lekin indamadi-da, yana dod soldi.

Husayn amaki qo'rqqanidan "Tez yordam" chaqirdi. Salim aka hammani qo'rqiitmoqchi bo'lib, bir nafas olib, bir nafas olmay boshladi. Hamma qo'rqiib ketdi. Haydovchilardan biri, "Musht unday qattiq tushmadi-ku, yerga yotib olganini qarang-a", der edi. Ozgina vaqtadan so'ng "Tez yordam" mashinasi keldi. Nima bo'lganini so'rab, Salim akani olib ketdi. Kasalxonaga olib kelib bemorning ko'ziga dori qo'yib, tez kunlarda tuzalib ketishini aytib, uyiga javob berayotgandi, Salim aka doktoring qo'lini ushlab shunday dedi:

- Mana shu pullarni olib, meni bir bo'sh palataga oling, iltimos.
- U nima deganingiz, men unaqa ish qilmayman,-dedi baland ohangda.

Bir muncha vaqt shunday nozlandi va so'ng rozi bo'ldi. Uni bo'sh palataga oldi. Maza qilib yotardi. Bu xabarni Salima ona eshitdi-yu, kasalxonaga shoshib keldi. O'g'lining yoniga kirdi. Bolasi yotardi. "Bu ne hol, yana bir kambag'alni aldamoqchimisan, men sen bolaga necha bor aytganman. Ana otang ham narigi kasalxonada yotibdi. Sizlarga nima bo'lyapti? Jonimga tegib ketdi. Ko'chada bosh ko'tarolmayman. "Hu, ana Salima opa kelayapti", deb qo'llari bilan ko'rsatadigan bo'lishdi odamlar. Bizning uyga hech kim kela olmaydi, hech kim to'yga chaqirmaydi. Mana kichik ukang ham uylana olmaydi senlarning dastingdan", deb kuyib pishar, o'g'li esa, "E, ona aralashmang mening ishimga, hammasini o'zim bilaman, ho'pmi, ana, yoqmayotgan bo'lsa uydan chiqib ketinglar ukam bilan, ho'pmi". "O'zing bilasan", deya eshikni qattiq yopib chiqib ketdi. Salim akani urib yuborgan kishiga aytmoqchi edi. Lekin tanimasdi. Oradan ikki kun o'tdi. Salim aka, "Menga o'n sakkiz million topib olib kelib berasan, shundagina arizamni qaytarib olaman. Senga kunning ikkinchi yarmigacha muhlat"degan edi. Mana shu kunning ikkinchi yarmiga keldi. Xursand bo'lib uni kutib o'tirardi. Yana pul undirish uchun bir

hiyla topdi. Uning miyasiga yana shuncha pul qo'shmoqchi edi. Moskvich mashinasini sotib o'sha pullarni olib keldi, pulni bermoqchi edi, "Pullarni ko'rmayapman", deb bahona qila boshladi. Orif aka kelguncha ko'z ko'rmaydi deb hujjat qilgandi. Ana shu hujjatlarni pechatil bilan ko'rsatdi. Va shu so'zlarni aytdi: "Orif aka menga yana shuncha pul olib kelib berasiz, bo'lmasa men militsiyaga beraman, kamida 5-6 yilga qamalasiz", dedi. Orif aka qo'rqib ketib, "Ho'p, ho'p!" deb chiqib ketdi.

Uyiga borib xotiniga aytgandi. Urush-janjal bo'ldi. Orif aka yerning yarmini sotaman desa, xotini sotmaysiz derdi. "Sotaman, bo'ldi", degandi, xotini uydan ketib qoldi. Besh nafar bolasini olib. Uyni sotdi. O'sha pullarni olib borib bergandi. Salim aka pullarni ko'rib o'rnidan turib ketsa bo'ladi". Iya, sizning ko'zlarining ko'rmasdi-ku?" deya hayron bo'ldi.

"Mana ko'zi ojizlik hujjatlari, men o'zimni yozdirib olgandim. Xohlasangiz hujjatlarni yirting, xohlasangiz yoqib yuboring, xayr, ko'rishguncha", deb chiqib ketdi.

Xursand, undan baxtli inson yo'q. Xotiniga tilla taqinchoq, bolalariga o'yinchoq olib, uyiga kirib bolalariga, xotiniga sovg'asini berayotgandi. "Ilhomjon qani?" degandi, mashinaning taqillagan ovozi eshitildi. Shunday chiqsa, o'g'lini mashina urib yuborgan ekan.

Boy va bola

Donishmandlarning aytishicha, qadimda bir bola bo'lgan emish. Uning kuni faqat xursandchilikda o'tar ekan. Bir marta ham yig'lamas ekan. Vaqt kulgi bilan o'tarkan. Baland kulgisi yetti mahallaga yetib borarkan. "O'n biringchi sinf o'quvchisi ham shunday kuladimi?" desa ba'zilar esa, "Bizning nazarimizda bu yangi qo'shnimiz yoshligida oilasida juda ko'p qiyinchik, urush-janjal ko'rghan bo'lsa kerak", deb o'ylasharkan. Uning shiori "Faqat bu dunyo bizga kulib boqsin, g'am-tashvishlar bizdan yiroq yursin", derkan.

Abrorga o'rtoqlarining havasi kelar, ular, "Eh, qaniydi biz ham shunday xursand kulib yursak", deyishar ekan. Bir kuni maktabdan xursand bo'lib kelayotgandi. Uning oldiga boy qo'shnisi chiqib salomiga alik olib, shunday dedi:

-Chiroyli kulgingdan ozgina ber.

-Nega amaki?

-Chunki shuncha boylik to'plabmanu. Lekin sendek qah-qah otib kulmabman. Har kunim zimiston, qorong'ulik, sening sof kulginga, barcha mol-mulkimni almashtirardim.

Zahro Asatullayeva

(Yosh ijodkor)

She'rlari tuman gazetalarida
muntazam chop
etilmoqda. Kelajakda yaxshi bir kasb
egallab shu kasbining eng yaxshisi
bo'lish.

YANGI YIL

O'tgan yilga shukurona qilib ,
Yaltiragan zarlarni ilib.
Archalarni bezatib chiroyli qilib,
Nishonlaymiz biz yangi yilni.

Hamma xursand hamma shod
Ijodkorlar qilarlar ijod
Atrof qilinar obod
Kirib keldi bizga yangi yil

Hmma joyda yangi yil
Turfa ranglar xilma xil
Bu shukuhni ko'targil
Xush kelibsan yangi yil

Qish kelganidan darak
Qor yog'ishin kutish kerak
Tinchlik eng ezgu tilak
Yangi yil bo'lzin muborak

Mo‘tabar Raimova

"Bir olam orzular" kitob muallifi

"Men izlagan" ijodkorlar to‘plamiga
she’rlari kitritilgan.

Ташлаб кетаман

Борлиги қайғудир йүқлигим шодлик,
Мени хам қўймаган хаётга боғлаб.
Ортиқ дунёларни қизғонманг мендан ,
Сизларга кетарман барини ташлаб.

Бахтдан кўзим кулса сизларга мотам,
Айтинг қачон ўтдим юзингиз хатлаб,
Менсиз кулар бўлса дунёлар сизга.
Кетаман бир куни барини ташлаб,

Оқиб турган дарё тўхтамас шунда,
Қувончлар келади сизни сўроқлаб.
Энди сиз хам кулинг яйранг бир бора,
Кетяпман сизларга дунёни ташлаб.

Миниб кетаяпман дардлар отига,
Хаста юракимни яша деб алдаб.
Кўрқманг кетсам агар қайтмайман ортга,
Кетаман махшарга сизларни ташлаб.

Шоирларга тўлсин бу дунё

Телбаларга тўлгандек дунё ,
Рухим қўрқиб қолди айни дам.
Улашгудек ўзича зиё,
Асли бари ғалати одам.

Қалам эмас билар бир ханжар,
Тутқаса гар Аллоҳ қўлига.
Икки мисра ёзиб бир нима,
Яралар ким чиқса йўлига.

Берибдими Алоҳим имкон,
Қалб дардин битинг қофозга.
Керак эмас кимнигдир айби,
Ошкор бўлиш бутун оламга.

Бермас қилиб қўйса илхомин,
Оддий ёғоч бўлса гар қалам.
Хеч ким бўлмай қоларсиз билинг,
Сизга қарши бўлади олам.

Қўрқитишмас биздаги имкон,
Шеърлар ила тарқатиш зиё.
Истагим шу телбаларгамас,
Шойирларга тўлсин бу дунё.

Кетиш

Кетиш керак экан кетамиз майли ,
Шу экан охирги энг түгри чора.
Нима хам ўзгарар қолганим билан,
Бўлар умидларим фақат оввора.

Кетиш керак экан кетамиз майли,
Илинжлар қўлини ушлабон махкам.
Оғир бўлди асли билинг вос кечиши,
Қайтиш йўли йўқдир энди росдан хам.

Кетиш керак экан кетамиз майли,
Юракда қолдирмай хеч қандай изни.
Қачондир кўргингиз келиб қолсагар,
Имконсиз изламанг хеч энди бизни.

Кетиш керак экан кетамиз майли,
Ортиқ юракларга бермаймиз азоб.
Нихоя ясаймиз энди барига ,
Чекмаймиз бехуда алам изтироб.

Севгини номига битмаймиз ашор,
Бизни чорламайди соғинчлар сайли,
Йўллар туташмайди энди хеч қачон ,
Кетиш керак экан кетамиз майли.

Тушимга хам кирма илтимос

Тушимга хам кирма илтимос,
Бўлмагин хеч мен бор жойларда.
Сени таниб топдим кўп алам,
Қадрим бўлди фақат пойларда.

Тилинга хеч олмагин номим,
Сен хақ эдинг мен нохақ эдим.
Севмаслигим керак аслида,
Афсус нетай не қилай севдим.

Юракимга тош бўлиб ботдинг,
Яраладинг жонсиз хисларни.
Мен хаётдан хафаман жуда,
Учраштиди нечун бизларни.

Унутайин хеч бўлмаган дек,
Севгидан хам кечиб кетай вос.
Эсламайин ортиқ хеч сени,
Тушларимга кирма илтимос.

Қолмасин

Үчринг шеърларим ташланг оловга,
Сизга зиёнлари етмасин ортиқ,
Суратим сақламанг йўқ бўлсин майли,
Хеч нарса қолмасин мен билан боғлик.

Учмоқ истаяпти рухим кўк тамон,
Куришдилар хатто тупроқ уйимни.
Нетай мендан чарчаб кетди бу дунё,
Тинглайвериб фақат дардли куйимни.

Дунёлик ишим хам тугади энди,
Жон чиқарга қолди мана оз фурсат.
Кетар бўлсам махшар тамон бир куни,
Жар солиб кетаман йўқ деб мухаббат.

Шундайин ўчгим бор шундай йўқ бўлиб ,
Исмисим қўйилмасин хеч кимга асло.
Нетай юракимга беряпти оғриқ ,
Тирик бўла туриб дейиш алвидо.

Мени кутаяпти оловли йўллар,
Юракни ховучлаб боряпман мана.
Агар менга имкон берганда Аллох,
Ишончлар қўлидан тутмасдим яна.

Факат йиғладим мен кўнглимни бериб,
Хар мисрам айланди нолали охга.
Севиб имкон бериб нима хам бўлдим,
Ботганларим қолди фақат гунохга.

Ўчраман ёдлардан бўлмай хотира,
Фақат мен қолишимас кетишга лойик.
Оting шеърларимни ташланг оловга,
Хеч нарса қолмасин мен билан боғлик.

Кетдилар

Тақдир оловида ёнганда жоним,
Мехр уммонига бўлганда ташна.
Ўзларин кўрсатиб дардимга даво,
Дардимга айланиб кетдилар мана.

Охири ўзимга қўйиши барин,
Ёнмас эди агар бегунох бўлса.
Жами азобинга ўзи айбдор,
Дейди букунидан яхшидир ўлса.

Чорани излаган яратган қолиб,
Бандадан меҳрни кутган гунохкор.
Ишонч ва иланжни қалбимга солган,
Тўғри сизлар эмас ўзим айбдор.

Йўқмиди бош қўйсам жойнамозларим,
Бўлмасми қўлимни қўкларга тутсам.
Сизнинг меҳрингизга қилмай умидлар,
Қанийди сизлардек бепарво ўтсам.

Шукурлар бўлсинки зўр сабоқ олдим,
Ишониб бандага қилдим кўп гунох.
Қанча оташларда ёниб куйсам хам,
Билдимки ёнимда қолгувчи Аллоҳ.

Тугади кечә

Сени таниган йил тугади кечә,
Бошланар бугун сен бўлмайдиган йил.
Тугади барчаси дўстлик мухаббат,
Кўниб яшайверар хар нега кўнгил.

Кўриндинг қалбимни давоси бўлиб,
Сўнгиз оғриқларга бергудек бархам.
Мен қайдан билибман йил ўртасида,
Оғриққа сабабчи бўлишинг сен хам.

Майли ўтган ўтди кетар бир тушдек,
Вақт ўчраг бир кун хотиралардан.
Лекин алам қиласи ўксик бир дилга,
Озор етаверса бағри тошлардан.

Энди оғриқлар йўқ тугаган кўз ёш,
Юрак тўйиб кетди оғулар ича.
Бўлди хаммасига қўйдим нихоя,
Сени таниган йил тугади кечә

Топинг

Сизни севадиган юракни топинг,
Яшашга куч берсин иштиёқ берсин .
Зулмат қоплаганды хасратлар билан,
Хаётингизга бир нур бўлиб кирсин.

Сиз учун кечмасин майли тоғларни,
Лекин суюнч бўлсин бўлсин бир қоя.
Кўкда юлдузларни қилмасин маржон,
Осмон қадар баҳтни берсин кифоя.

Ўрамай қўйсин бас зар матоларга,
У билан қайғулар эшигин ёпинг.
Хаста бўлсангиз хам оғир қунда хам,
Сизни севадиган юракни топинг Кўрқинг.

Ўйламанг йўқ дея сўзлашга сўзи,
Нималар демоқчи юзидан ўқинг.
Қалби яраланган гапрмас асли,
Жим туриб худога солгандан қўрқинг.

Тил айланмайди айби бор деманг,
Дилингиз оғритмай дейди у билинг.
Рад қилмай эшитса сўзларингизни,
Жим туриб худога солгандан қўрқинг.

У учун гапрар икки фаришта,
Аллоҳдан элчилар жавобин кутинг.
Мен хақман дея хеч учманг осмонга,
Жим туриб худога солгандан қўрқинг .

Керилманг айбин биламан дея,
Айбиз Аллоҳдир аксингиз кўринг.
Қиёмат келганда юз юзга тушса,
Жим туриб худога солгандан қўрқинг.

Керак

Бу кун бўлса эртамиз гумон,
Ёдларида қолмоғим истак.
Менга мендан кетганлар эмас,
Менга мени кутганлар керак .

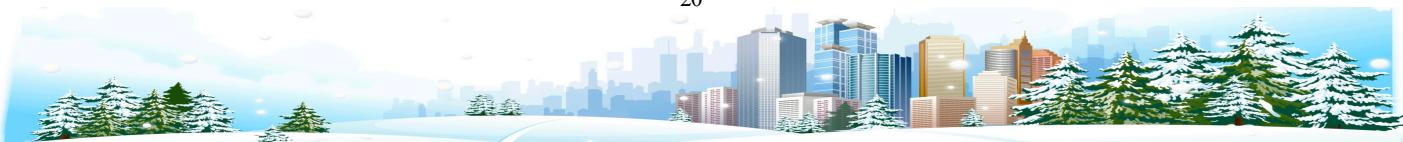
Дарё тугул сой бўлмасам хам,
Қадри баланд бой бўлмасам хам.
Осмондаги ой бўлмасам хам ,
Менга мени кутганлар керак .

Тинглаб нолам чарчамаганлар,
Ўзини осмон тоғ билмаганлар.
Оғир кунда тарқ этмаганлар,
Менга мени кутганлар керак.

Бўлиб дардкаш бўлиб хам сухбат,
Қилиб базан ғамимга тоқат.
Кетар бўлсам қилиб оқибат ,
Менга мени кутганлар керак .

Мингта бўлсин майли дўст сони,
Таниса бас бўлди худони.
Бут бўлибон фақат имони,
Мени дўсим деганлар керак .

Шоним қўриб бўлмасин яқин,
Отмасин хеч хасадлар ўқин.
Бергудайин дўстга бор йўғин,
Фақат Аллоҳ дегувчи юрак.
Менга мендан кетганлар эмас,
Менга мени кутганлар керак.

Кетиш

Кетиш керак экан кетамиз майли,
Шу экан охирги энг түгри чора.
Нима хам ўзгарар қолганим билан,
Бўлар умидларим фақат оввора.

Кетиш керак экан кетамиз майли,
Илинжлар қўлини ушлабон махкам.
Оғир бўлди асли билинг вос кечиши,
Қайтиш йўли йўқдир энди росдан хам,

Кетиш керак экан кетамиз майли ,
Юракда қолдирмай хеч қандай изни,
Қачондир кўргингиз келиб қолсагар,
Имконсиз изламанг хеч энди бизни.

Кетиш керак экан кетамиз майли,
Ортиқ юракларга бермаймиз азоб.
Нихоя ясаймиз энди барига,
Чекмаймиз бехуда алам изтироб.

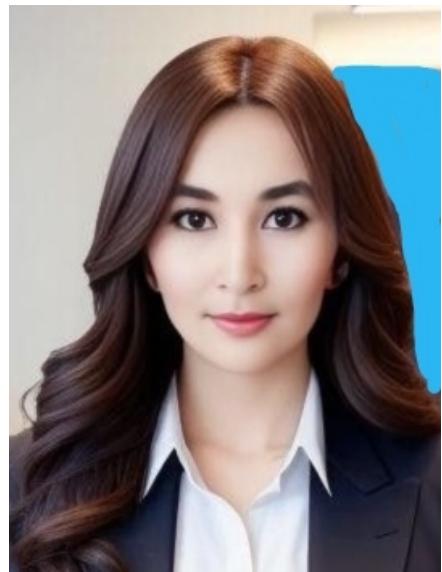
Севгини номига битмаймиз ашор,
Бизни чорламайди соғинчлар сайли.
Йўллар туташмайди энди хеч қачон,
Кетиш керак экан кетамиз майли.

MAMADALIYEVA NARGIZABONU UMURZAQALIYEVNA

1987-yil 12-dekabr kuni Farg'ona viloyati Uchko'prik tumanida dunyoga kelgan. Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti o'zbek filologiyasi fakulteti talabasi. Ushbu universitetda "A.Navoig'azal mulkinining sultonii" ko'rik tanlovida 3-o'rinni, "Onam yoqtirgan taomlar" ko'rik tanlovida qatnashib 1-o'rinni olib, bir qancha estalik sovg'alar egasi. Izlanuvchan, ijodga havasi baland.

Hozirgi kunda ilmiy maqolalari va she'r, hikoyalari chop etilib kelinmoqda. "Innovatsion targ'ibotchi" va "Ta'lim iftixori", "Kuz tuhfasi" ko'krak nishonlari sohibasi. Bir qator offlayn va onlayn tadbirlarda ishtirok etib sertifikat, diplomlar olgan. "Yuksalish sari—barcha uchun" loyihasi asoschisi. "Qo'sh qanot" ijodiy uyushmasi a'zosi. Ezgulik volontyorlar akademiyasi kengash rahbari.

Umsonaning kundaligi:

MO‘JIZAVIY CHILLA

Kechki ovqatdan keyin xo‘jaynim bilan suhbatlashib o‘tirardik, xo‘jaynim: "Men Xitoya o‘qishga ketyapman"

Men: "Rostdanmi, qancha kunga?"

-6 oyga.

-Voy bu, borishni juda xohlayapsizmi?

-Ha, judayam.

-Mayli boring. Man borishni orzu qilgan joylarni bir ko‘rib keling!

-Yaxshi!

-Qachon ketasiz?

-Fevral 18 lariga.

-Oz qolibdiku! Man bolalarim bilan sizni kutib ota-onamning oldida bo‘laman.

-Yaxshi. Kiyimlarni tayyorla, ketishga tayyorgarlik ko‘rib qo‘y.

-Xo‘p.

Shundan so‘ng ketishga kiyimlarni tayyorlab qo‘ydim. 3 kundan keyin yo‘lga tushdik.

Ota-onamlar oldiga bordik, olam-olam quvonch bilan kutib olishdi:

Biz: -Assalomu alaykum!

-Va alaykum assalom! Sizlarni ham ko‘rar kun bor ekanku, qiyalmay yetib kevoldilaringizmi?

Xo‘jaynim: -Men Xitoya kechki tomon ketadigan bo‘ldim, qaytgunimcha sizlar bilan turadi.

Onam: Buncha yaxshi, nevaralarim, qizimning mazza qilib diydoriga to‘yib olar ekanmanda, bularni qarang bir-biridan shirin. Siz bemalol, xavotir olmasdan borib kelavering, o‘zimiz bularga qaraymiz.

-Xo‘p.

Ovqatlanib, choy ichib suhbatlashib o‘tirgunimizcha kech bo‘ldi.

Ketish paytlari menga:

-Qadrimni bilasan

- Siz ham, siz bir o‘zingiz ketyapsiz, biz 5 kishi bo‘lib qolyapmiz.

Keyin tayyoragoh tomon yo‘l olib ketishdi.

Erimning bir og‘iz gaplari qalbimda shu darajada alam alangasini yoqdiki, bu alamni yo‘qotish uchun bitta kitobni o‘qishni boshladim, u kitobni shu darajada berilib o‘qidimki,

unda hayolot olamida yomg‘ir yog‘ishini o‘qiganimda, rostdan ham ko‘chada yomg‘ir yog‘di, chaqmoq chaqan joyini o‘qiganimda, o‘ngimda tashqarida chaqmoq chaqdi, harflar sakrashi haqida o‘qiganimda kitobdag‘i harflar birinma-ketin shu darajada sakradiki, hayratimni yashira olmadim. Tinmay ko‘zimdan yosh quyilib kelardi, chilla saqlanish mavzusini o‘qiganimda, chilla saqlashga kirib qolganimni angladim. Xonamdan chiqib, oshxona tomon yo‘l oldim, deraza oynagidan ko‘chani tomosho qildim, onam yonim keldilar, hayratimni yashira olmay onamga: "Onajon qarang kitobda nimani o‘qisam, tabiat ham shunga moslanyapti, hamohang bo‘lyapti, qarang kitobda chaqmoq berilgandi, tashqarida chaqmoq chaqyapti, "Harflar sakraydi"-degandi sakrayapti"-dedim. Onam: "Mo‘jizaku, chin yurakdan, ixlos bilan o‘qiyapsan ekanda".

-"Ha, onajonim "-deya onamga xayrli tun tilab xonamga kirib uxbab qolibman.

Ertalab turib katta farzandimni maktabga olib borib, direktor o‘rinbosari bilan gaplashib, vaqtincha o‘qib turishiga ko‘ndirdim. O‘g‘limni sinf rahbari bilan tanishtirib, sinf xonasida olib qolishdi.

Maktabi hal bo‘lganidan, endi darslaridan qolib ketmasligidan xursand bo‘lib uyga qaytdim.

Kitobni o‘qishni davom ettirdim. Unda inson mukammal yaratilgan hilqatliligi haqida yozilgan ma'lumotlar o‘zimni anglashga yordam berdi. Inson o‘zini sevsagina, Olloho ni sevishi va boshqalarni seva olishini, o‘ziga qattiq ishonsagina, boshqalarga ishonishini tushunib yetdim. Biz insonlar miyamizning kerakli qisminigina ishlatishimiz mumkinligini o‘qib bildim. Unda turli hikoyalar berilishi yanada chuqurroq mulohaza qilishga undadi.

Masalan: Betxovinning ko‘zi ojiz bo‘lishi, u bunga parvo qilmay kuylar bastalaganini, alal oqibat ko‘zi ochilib bemalol ko‘rish qobiliyati tiklanganligi keltirolgan.

Bir ayolga shifokorlar tuzalmas kasallikka uchrab, sanoqli umri qolganini aytishganda, juda ham tushkunlikka tushib, ko‘ziga butun dunyo qorong‘u bo‘lib ketganligi, shu qolgan kunlarni qanday o‘tkazishni o‘ylagan payti unga shifoxonadan qo‘ng‘iroq bo‘ladi, undan kechirim so‘rab, boshqaning tashxisi bilan adashtirib yuborishganini aytishadi. Bu adashmovchilikni eshitgan ayol shu darajada xursand bo‘ladiki...

Shu holatini o‘qir ekanman beixtiyor o‘zim ich-ichimdan

suyundim, vujudimni xotirjamlik egalladi. O'zimning boshimdan o'tgan o'tmishimdag'i voqeya yodimga tushdi.

8-sinf edim oyog'im birdaniga oqsoqlay boshladi, boshida e'tibor bermadim, boshqalar "Oyog'ingga nima bo'ldi?" -degani e'tiborimni tortdi. Ota-onam ham oqsab yurishimni payqashdi. Dadamga kimdir Farg'ona shahrida kuchli professor rus er-xotin borligini aytib, yashash manzilini berishdi.

Uyini bemalol topib bordik, 4 qavatli uyning xonadonlardan birida yashashar ekan. Xonadoniga kirib bordik, dadam bilan onam ular bilan gaplashdilar, ayoli meni tekshirib ko'radigan bo'ldi, yumshoq uzun kursiga o'tkazdi, tizzamga kichik maxsus tibbiyat bolg'achasi bilan urib ko'rganida oyog'imning tizzasining pasti qismi ko'tarilib ketib, yana o'z xoliga qaytdi, keyin uchi uchliroq, uzun, orqasida ushslashga osonroq dastasi bor narsanining uchini oyog'imning tagiga, tovonimga, barmoqlarimga suqib, ruschlab "Sezyapsanmi?" -deb so'radi. Men hech nimani his qilmaganimni aytdim.

Ular o'zlarining tilida qandaydir "sh" harfi ketadigan tashxis qo'yib:

"-Qizingizni nogironlikka yozdirib qo'yavering, bora-bora yura olmaydigan bo'lib qoladi, unga nogironlik aravachasini ham tayyorlab qo'yaveringlar, keyinchalik kerak bo'ladi" -deb aytishdi.

Dadam: -Buni davolasa bo'lmaydi-mi?

-Yo'q.

Dadam ularga rahmat aytishdi va biz orqaga qaytdik.

Onam buni eshitib qattiq siqilib, kechalari ko'zlaridan uyqu qochib, kirtayib, o'zları esa darrov ozib ketishdi.

Dadamdan: Dada, endi nogiron bo'lib qolamanmi? "-deb so'raganimda, dadam: "Hech qachon

nogiron bo'lmaysan, bizning avlodda nogiron bo'lman, sen bu haqida o'ylama"-deyishdi.

Dadam ularga ishonmadilar, onam ikkalamizni olib Toshkentga jo'nadilar. Bir prokuror og'aynilarining uyiga tushdik. Xonadonlari 4 qavatlilik uyning 1-qavatida ekanligi uchun oldiga yana bitta xona qurilib, shu yerdan kiriladigan eshik o'rnatilgan va atrofi o'ralgandi. Shu eshikdan xonadon egasini kirdik. Mezbon xolam chevar va pazanda ekanlar. Xola bizga:

-Tur mushga chiqqunimcha umuman ovqat qilishni bilmasdim, buni tur mush o'rtog'imga aytganman, to'yimiz bo'lganidan keyin tur mush o'rtog'im o'zları bilan Toshkentga kvartiraga olib

kelidilar, ustimdan doimo quliplab ketardilar, nima aytib yuborsam kelishda olib kelishardi, pishiriq kitob bo'yicha ovqatlarni tayyorlardim, gramlab ko'rsatilgan bo'lsa gramlab solardim, shunday qilib ovqat qilishni o'rganganman, hozir bunday o'lchab o'tirmayman, mana endi-endi kurslarga kirib o'qishimga ruxsat berishyapti, hozirgi kunda zamonaviy elita pardalarni tikishni o'rganyapman, shu ko'rib turgan pardalarni o'zim tikdim".

Men ulardan parda qanday tikilishini so'ragandim, parda qanday bichib tikish to'g'risidagi daftarlarini olib chiqib manga berdilar. Har bir pardani tikilishi, andozalarini ko'rib chiqdim, bir-ikkitasining bichimini xotiramga muhrlab oldim. Yonimizga men tengi qizi keldi, u qiz bilan gaplashib o'tirdim, menga boshqa tengqurlarim sizlab murojaat qilishlariga o'rgangan ekanmam, bu qizning sensirab muomala qilishi qandaydir yoqimsiz tuyuldi. Onamdan sekingina qachon ketishimizni so'radim. Keyin bizni dadamning shu o'rtoqlari Toshkentdag'i shifoxonalarning biriga jo'natdilar. Shifoxonaga bordik, maydon o'lcham bo'yicha juda katta, juda ko'p bo'limlari bor ekan. Dadam shifokor bilan suhbatlashib, bizni u yerning xonalarning biriga joylab, ortga qaytdilar. U xonaga kirganimizda 2 ta bemor xolalar yotishganiga ko'zim tushdi, ular bilan salomlashib, tanishib oldik, so'ngra bitta shifokor amaki kelib, tizzamga maxsus bolg'acha bilan urib tekshirdi, keyin yo'lak bo'ylab yurdirib ko'rdi, yo'laklarda yurishimni ko'rib:

-Og'irroq nimadir ko'targanmidi?

-Ha, biz bilan so'rini ko'tarishga yordam berib surishvorgandi.

-Endi umuman 2 kilodan ortiq yuk, narsa ko'tarmasin.

-Xo'p, ko'tartirmaymiz.

-Mana yuryaptiku, Xudo xohlasa hech nima ko'rmaganday bemalol yuradi, xavotirlanishga xojat yo'q, qizingizni davolaymiz, uning umurtqasida grijah ya'ni disk churrasi bor, shuning hisobiga yurishga qiyalyapti, bu kasallik sekin astalik bilan tuzaladi, dorilarini olib bersalaringiz bo'ldi" -deb onamga dorilar ro'yxatini yozib berishdi.

-Rahmat, sizga.

-Omon bo'linglar!-deya boshqa bemorlarni tekshirishga ketdi.

Onam bilan birga dorilarni olib xonaga qaytdik.

Kechga Barno xolam o'g'ilchasi bilan kelib bizni kechki sayrga olib ketishdi.

Shunday chiroyli joyga olib borishdi-ki, atrof ham

kunduzgiday yorug‘, ustun shaklida usti fonarga o‘xhash, ichiga chiroqlar o‘rnatilgan, qo‘sishimcha turli tuman chiroqlar bilan yoritilgandi. Bizni jurnalist Xulkar xolam va gimnaziyada birga o‘qiydigan sinfdosh dugonamning onasi odobnomal ustozim bizni kutib turishgan ekanlar. Ular bilan ovqatlanib, atrofni aylanishni boshladik, onam ular bilan suhbat qurib borishardi, men esa yo‘llarga terilgan sopoldan yasalgan bejirim milliy haykalchalarni, turli-tuman eski tarixiy va yangi, o‘zimizning va boshqa davlatlarning tangalarini, ko‘rgazma qilib ilingan narsalar, taqinchoqlarni tomosho qilib borardim va uchala tomoniga ham, oldiga ham katta kichik yumshoq o‘yinchoqlar terilgan joyga borib suratga tushdik va rasmlar tayyor bo‘lgunicha oz-moz aylanib, tayyor bo‘lgan rasmlarni olib qaytdik.

Ertalabdan kechgacha vaqtি belgilangan holda turli dorilar ichib, osma ukollar oldim, kechqurun bizdan xabar olgani jurnalist xolam kelishdi, ulardan men bilan tengqur qizlari To‘maris juda ham chiroli qilib gulkaramni tuxumga ilab, kartoshkani ham qizartirib qovurib dimlab pishirilgan taomni berib yuboribdi. Birga ovqatlanish jarayonida Xulkar xolam ham grija ya’ni disk churrasi bo‘lganliklarida, dadamga tel qilishibdi, dadam:

-Bu yerga kelavering opa, men sizni grijani davolaydigan sihatgohiga jo‘nataman, hech nima ko‘rmaganday bo‘lib ketasiz”-deyishgan.

Shunday qilib dadam ko‘mamlari bilan tuzalganliklari aytib berishdi. Uylariga ertaga kelib olib ketishlarini aytib mehmonga chaqirishdi.

Xulkar xolamlarnikiga bordik, ko‘p qavatli uylaning birida yashar ekanlar, xonadonlari juda ham shinam, fayzli ekan, qizlari To‘maris va kichik o‘g‘illari Temur bilan tanishtirishdi. Qizlarini siyemosida haqiqiy afsonaviy To‘marisni ko‘rganday bo‘ldim, muomalasi shu darajada chiroyliki, pazandaligiga besh ketdim. Suhbat chog‘ida xolamni Farg‘onalik shoir A’zam O‘ktamning ayoli ekanliklarini bildim.

Ular bilan xayirlashib, shifonaxonaga qaytdik.

Ertasiga buvim kelishdilar (dadam buvimplarnikiga borganlarida meni sog‘lig‘im bo‘yicha xabarni aytishganlarida, uyda o‘tira olmay o‘sha kuning o‘zidayoq yo‘lga tushishibdi). Onam uyimizga qaytishdi, buvim menga qaraydigan bo‘lishdi. Buvim har xil hikoyatlar, ertaklar, boshlaridan o‘tgan voqealarni aytib berishardilar, men esa

qiziqib tinglab o'tirardim. Kunduzgi muolajadan keyin buvim bilan birga shifoxona tashqarisiga aylanishiga chiqdik, do'konlarni aylandik, atir do'koniga kirib buvimga idishi juda chiroyli, hidi atirgulning mayin iforini taratuvchi atir oldik(bu atirni ehtiyotlab 3 yil ishlatishdi, nevaram tanlashvorgan deb). Buvim bilan vaqt qanday o'tganini bilmay ham qoldim. Uyga qaytdik. Buvim biznikida ikki-uch kun turib, uylariga qaytib ketishdi. Dadam onam ikkovimizni Rapqon sihatgohiga olib borishdi. U yerning boshlig'i dadamning eng yaqin og'aynisi, rafiqasi esa onamning dugonasi, ular bizni sihatgoh mehmonxonasiga joylashdi. Mexmonxonada barcha sharoitlar muhayyo bo'lib, xabar oluvchi mehmonlarni kutish zamonaviy jihozlangan xonasi, 2 ta yotoqxona, yoqtirgan ovqatlar qilish uchun oshxona, xojatxona-yu, yuvinishxonalarini o'z ichiga olgan. Xamshiralar parafinni olib kelib onam va mening oyoqlarimizga qo'yib qo'yib, ovqatlarni ham mehmonxonamizga eltib berishdi, ba'zan o'zimiz qizil lavlagidan vnigrit salatini tayyorlab yeb turdik. Suv muolajasi, massajlarni har kuni oldik va shifobaxsh suvlarini ichdik. 3-kuni qo'shiqchilar kelib, atrofga stollar tuzalib bayramlar o'tkazildi, onam bilan stol atrofida o'tirganimizda, onamning dugonasi Go'zal xola 2 ta qizi bilan bizni ko'rgani kelishdi. Ular bilan suhbatlashib o'tirdik, bayram juda qiziqarli o'tdi, yoshi katta onaxonlar mazza qilib raqsga tushishdi, Ra'no xolam(sihatgoh boshlig'i), Go'zal xolamlar ham raqsga tushishdi. Onamning xursand kayfiyatlarini ko'rib dilim yorishdi. Bayram tugadi, hamma tarqaldi, biz Go'zal opalarni kuzatib, xonamizga yo'l oldik.

O'n kunlik muolajalarimiz tugab onam bilan zo'r kayfiyatda uyga qaytgach, dadam paxta yog'i bilan massaj qilib, duolar bilan davolaydigan tatar millatiga mansub yoshi ulug'roq buvining oldiga olib borishdi. Shunday qilib har kuni ertalab buvini oldiga xaydovchimiz olib borib, u yerdan oyog'imga massaj olib chiqqanimdan keyin maktabga tashlab qo'yadigan bo'ldi.

Qish payti bo'lgani bilan qizlarning birontasiga domlamiz shim kiydirmas edi, shim kiysa fondga 100 so'm jarima to'lashiga to'g'ri kelardi. Men domlamga: "Men har kuni ertalab davolanishga borib kelyapman,sovuoqdan himolash uchun qavat-qavat narsa kiyaman, ustidan buni bildirmaslik uchun shim kiyishga majburman, 1-soat darslarga ham kech qolishim mumkin, shunga ruxsat bersangiz.

Domla:" Mayli faqat senga ruxsat, lekin boshqalar shunday kiysa jarima to'ladi" -deb boshqalarni ogohlantirdi.

Ma'lum muddat o'tgandan keyin dadam Qo'qonga Xasan tog'amlarning (shoira Farida Afruzning akalari) uylariga bordik. Ikkita mashina bo'lib Jizzahga yo'l oldik. U yerga meni butun dunyo tan olgan kuchli professor, shifokor Mirzakarim Norbekovga ko'rsatib, davo istab olib borishdi. Borsak uylari tog'li joyda joylashib, atrofidan katta ariqlardan zilol suvlar oqib turar, mevali daraxrlarga boy, so'lim, havosi toza, musaffo, tong saharlab bulbulning go'zal navosi tarannum bo'ladigan ko'kalamzor maskan ekan.

Mirzakarim amaki bolaligi o'tgan joyda turmas, oilasini olib Rosiyaga ko'chib ketgan. Bu yerga yaqin insonlaridan xabar olish uchun kelar, ma'lum mudat turib qaytib ketar ekan. Xasan tog'a ular haqida: "Institutda o'qib yurganlarida yuqori qavatdan tushib ketib koma xolatda ancha yotgan, keyin sog'ayib, insonlarning sog'lig'i bilan ishlash sohasini o'rganib, ofisini Rossiyada ochgan; ko'p ruslar bu insonni deb islam dinini qabul qilib, muslimoncha turmush qurban; Angliya qirolichasi Elizavetta bilan uchrashib, uning ishonchini qozonib, butun dunyoga tanilgan, Angliyaga ketgan payti, yana bitta qiyofalari paydo bo'lib, Rossiya kurslarida mashg'ulot o'tgan"-deya qiziqarli ma'lumotlar aytishdi.

U insonning chaqaloqlikdan to hozirgi vaqtgacha bo'lgan davrlarini kino qilish uchun Toshkentdan aktrisa va aktyor, rejissorlar kelishdi.

Keyin esa dadamlar bilan Xo'jamushkent, Xo'kiz so'ydi, ona bolalari bilan kichik haykalga aylangan joylarni ziyorat qildik. Yo'lda ko'p toshbaqalarga, pistazorlarga duch keldik. Pista daraxtining qizil rangli gullarini tomosho qildim.

Professor oila a'zolari bilan keldi.

Dadam meni chaqarib: "Qizim bizga yalpizdan choy damlab kel".

-Xo'p bo'ladi-deya u yerlik tanishib olgan opam bilan suv bo'ylaridan yalpiz terib keldik. Yalpizdan choy damlab dadam o'tirgan xonaga kirib, hammaga salom berib, yalpizni hammaga quyayotganimda, professor: -Biz bu yerga kelishdan oldin furazalidon dorisini olvolamiz, bu yerning havosi ichni yumshatib yuboradi.

Dadam: "Bizga yalpiz turganda dorini nimaga kerak. Yalpizli choy ichilsa bari joyiga tushadi"

Ular: -Biz ham yalpiz choy ichamiz unda, rahmat sizga.

Gap ichida Toshkentda yoz oylari oxirida sog‘lomlashadirish kursini ochishlari haqida eshitdim. Keyin bemorlar tekshirish xonasiga o‘tdim, professor amaki kirib, tomirimni ushlab ko‘rib: "Hammasi yaxshi bo‘ladi"-dedi, shu bilan dadamning yonlariga borib: "Tuzalib ketar ekanman"-deb chiqishga ijozat so‘rab chiqib ketdim.

Barchamiz ovqatlanib bo‘lib, shu kunning o‘zidayoq ortga uyimizga qaytdik.

Dadam har kuni soat 5 da turib tennis o‘ynash uchun katta fudbol o‘yingohiga olib borishni yo‘lga qo‘yishdi. Xaydovchimiz sahargi 5 da kelib, dadam, men, ukam va singlimni u yerga olib borishardi. Bir soat tennis bilan shug‘ullanib, uyga qaytib, yuvinib, taranib, kiyinib, nonushta qilib, dadam ishga, biz esa mакtabga yo‘l olardik. Uyga kelib, ovqatni kim tayyorlaganini so‘rardim, onam tayyorlagan bo‘lsalar yerdim, boshqalar tayyorlagan bo‘lsa umuman yemasdim.

Onamning ovqatlarini juda yaxshi ko‘raman.

Yozning oxirlarida Barno xolam, qizlari va men Toshkentga yo‘l oldik, u yerda Yulduz opa bizni kutib oldilar. Ularnikidan sog‘lomlashadirish kursiga opam ikkalamiz qatnab turdik.

Diyora opam va men uchun alohida Marina ismli ayol biriktirildi, har kuni yuzimizda tabassum bilan ruhiyatimizni davolovchi hayoliy mashg‘ulotlar va jismoniy mashqlar bajarardik, har bir hujayra va har bir organizimza e’tibor qaratib, davolash seansini o‘tkazardik, o‘zimizdagи issiqliklarni butun tanamiz bo‘ylab harakatlantirardik. O‘zimizdagи o‘zgarishlarni bitta daftarga yozib borardik. Shunday sianslarning birida meni kattalar zaliga olib borishdi, zal bo‘ylab umuman qiynalmay yugurdim.(Ungacha yugurishga qiynaladigan bo‘lib qolgandim)

Professor Norbekovni kitobini uyda mustaqil shug‘ullanish uchun sotib oldik. Shu bilan mashg‘ulotlar tugadi.

Ortga Beshariqqa qaytdik.

Dadam ishlarini Toshkentga ko‘chirishdi, 9-sinfning 3-choragidan boshlab Chilonzorda joylashgan gimnaziyasida o‘qishimni boshladim.

Chirchiqdagi disk churrasini so‘rdirib yuboradigan ot yog‘i, saryog‘ va asal qo‘shilmasidan ichishga va uqalashga dorilar tayyorlovchi 90 oshgan rus xolaning oldiga bordik, u meni turnikka osiltirdi va: "Shunday har kuni osilib turishing va sekin pastga tushishing kerak, umurtqang cho‘zilib ichidagi qisilib

qolgan asab tomirlaring chiqib ketib umurtqang oldingi holatga qaytadi"-deya tavsiyalar berdi.

Oshxonaga kirishda eshikning teppa qismiga turnik qilib berishdi, ovqat qilgani kirganimda va boshqa paytlari ham turnikka ma'lum muddat osilib turdim. Dadam boshimga kitob qo'ydirib, to'g'ri choziq bo'ylab yurdirishardi.

Shunday qilib oqsashimdan asar ham qolmadi.

Bu voqeа zamirida ota-onamning say-harakatlari, e'toborlari, menga bo'lgan mehrlari yotadi.

Onam bilan 3 ta farzandimni bog'chaga gaplashishga yo'l oldik, har bir bog'chadan Yagona darchaga borib ro'yxatdan o'tishi kerakligini, navbat sentabrda kelishini aytishdi. Yo'lda ketayotganimizda maktabga tayyorlovchi " Почемучка" haqida e'lon berilibdi. E'lon bo'yicha bog'chaga bordik, bolalarimni shu bog'chaga gaplashdik, ertasidan boshlab bog'chaga boradigan bo'ldilar.

Uyda kitobni o'qib tezroq tugatishga harakat qildim, chunki tinmay yomog'ir yog'ishi jonga tekkandi. Hech to'xtay demasdi. Chorsu tomondagi yo'llarni suv bosishi hammasidan o'tib tushgandi. Keyin cho'l haqida, u yerda unib chiqqan gullar haqida so'z yuritilganiga keldim, yomg'irlar yog'ishi to'xtadi, juda qattiq jazirama issiq boshlanib ketdi.

Xo'jaynim ketgandan 5 kun o'tib Xitoydan ukamning telefoniga qo'ng'iroq qilishdi(mening telefonim yo'q edi). Ukam telefonni menga berib: "Pochcham sizni so'rashyapti, bemalol gaplashavering"- dedi.

Men: Assalomu alaykum!

Xo'jaynim: Va alaykum assalom, bormisizlar, bundoq tel ham qilmaysan?

-Raqamingiz ishlamaydiku?

-Imo ochvol, shundan gaplashib turamiz, o'zing, bolajonlarim yaxshimisizlar?

-Ha, rahmat hammamiz zo'rmiz, o'zingizchi?

-Bo'ladi. Bu yerning ovqatlarini umuman yeya olmayapman, xidi bor ekan, faqat banan olib yeyabman, uy ovqatlarini sog'indim.

-Keling kavatak do'lma qildim, birga yeymiz.

-Ishtahamni ochmay tur.

-Kelmasangiz ham ovqatni rasmini sizga jo'nataman

-Yaxshi, bolalarga ber gaplashay.

-Xo'p.

O'g'lim: Assalomu alaykum dada.

-Va alaykum assalom,yaxshimisan?
-Yaxshi, o‘zizchi?
-Yaxshi, ukanglarga qarab yuribsanmi?
-Ha.
-Ukanglarni himoyalab yur.
-Xo‘p.

Qizim: Assalomu alaykum dada!

-Va alaykum assalom, qizim,yaxshimisan?
-Ha, bog‘chaga boryapman.
-Zo‘rku, bog‘chada hech kim xafa qilmayaptimi?
-Yo‘q, ukanglarga qarab yur.

-Xo‘p.
-Singling qani?

-Manaman dada! Assalomu alaykum! Sog‘inib ketdim sizni(quvnoq,jarangdor ovozda)
-Iiii va alaykum assalom! Men ham sog‘indim qizim. Yaxshimisiz?

-Ha, qachon kelasiz

-Boraman, sheringing qani?

-Assalomu aleykum dada! Qachon kelasiz?

-Va alaykum assalom! Boraman o‘g‘lim. Yaxshimisiz?

-Zo‘r, sizni sog‘inib ketdim(ko‘zchasiidan yoshlar yumalab tushdi).

-Men ham, onangga telefonni ber.

-Xo‘p.

-Alo dadasi!

-Ayasi, bollarga yaxshi qara, hammaga salom ayt, ertaga telfon qilam, yaxshi dam olinglar!

-Xo‘p, rahmat, siz ham!

-Yaxshi.

Ko‘p yig‘laganimdan ko‘z ko‘rish qobiliyatim pasaygandi, tekshirtirish uchun ko‘z shifokoriga uchradim, ko‘zimni tekshirib: "Harflarning 2 qatorini ko‘ryapsiz, bu juda yomon natija, tezroq ko‘zoynak olib taqing, yo‘llarda qiyalmaysiz, ko‘zingizni davolashingiz kerak"-dedi.

Men: -Ko‘zoynagim bor, lekin uni taqmiman, yaxshisi mashqlar orqali ko‘rish qobiliyatimni tiklayman"

-Yaxshi.

Uyga qaytib kitobni o‘qiy boshladim, ko‘z mashiqlari, butun tana mashiqlari berilgandi, ularni har kuni bajara boshladim, ko‘chaga chiqsam ham ko‘zimni mashq qildirishdan to‘xtamadim, ko‘rish qobiliyatim tiklana boshladi. Kitobni

butunlay o‘qib tugatdim. Qaytib shunchaki o‘qigandim hech qanday mo‘jiza yuz bermadi, chilladan qutulganimga shukur qildim.

МАКТАБЛАРДА МУМТОЗ ШЕ'РЛАРИМИЗНИ О'QUITISH АHAMИYATI.

**MAMADALIYEVA NARGIZABONU
UMURZAQALIYEVNA**

**Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat
universiteti o'zbek filologiya
fakulteti 4-bosqich talabasi.
nargizabonu1287@gmail.com
+998 88 349 45 45**

Annotatsiya: Bizning boy adabiyotimiz durdonalari sanalmish mumtoz she'riyatimizning o'qilishida maxsus qoidalar bo'lib, uni o'quvchilarga o'qishni o'rgatishda ustozdan yuquri malaka va bilim talab etiladi. Bu maqolada adabiyotshunos, Filologiya fanlari doktori, professor Anvar Hojiahmedovning "Maktabda aruz vaznini o'rganish" adabiyot ustozlar uchun o'quv qo'llanma tadqiq etiladi.

Annotation: There are special rules for the reading of our classic poetry, which are masterpieces of our rich literature, and teaching students to read it requires high skill and knowledge from the teacher. In this article, the study guide for literature teachers "Learning Aruz weight at school" by literary critic, doctor of philological sciences, professor Anvar Hojiahmedov is researched.

Аннотация: Для чтения нашей классической поэзии, являющейся шедевром нашей богатой литературы, существуют особые правила, и обучение ее чтению требует от учителя высокого мастерства и знаний. В данной статье исследуется учебное пособие для учителей литературы «Изучение веса Аруз в школе» литературоведа, доктора филологических наук, профессора Анвара Ходжиахмедова.

Kalit so'zlar: aruz, vazn, she'r, maktab, o'qituvchi, o'quvchi, bo'g'in, cho'ziq va qisqa bo'g'inlar, Navoiy.

Key words: aruz, weight, poem, school, teacher, pupil, syllable, long and short syllables, Navoi.

Ключевые слова: аруз, вес, стихотворение, школа, учитель, ученик, слог, долгий и краткий слоги, Навои.

Hozirgi kunda O'zbekistonimizning o'rta maktablar uchun tuzilgan adabiyot dasturlarida mumtoz adabiyotimiz

namunalariga tobora kengroq o‘rin ajratilmoqda, o‘quvchilarning ming yillik adabiy merosimiz bilan atroficha tanishib, mutafakkir shoirlarimiz ijodi, ularning badiiy salohiyatlari, hayotiy muammolar, insonning turli-tuman kechinmalarini teran mazmunli, nafis va jozibador misralarda jilolantirishlagi san’atkorliklarini o‘rganib borishlari uchun zarur imkoniyatlar yaratilmoqda. Lekin bundan bir necha asrlar muqaddam Sharq adabiyotining o‘ziga xos uslublari asosida, turli-tuman majoziy timsollar, she’riy san’atlar vositasida, xususan, anchagina murakkab aruz vazni o‘lchovlari zaminida yaratilgan g‘azallaru ruboilar, muxammaslaru musaddaslar, qit’alaru tuyuqlar, qasidalaru dostonlarni ifodali o‘qish, sharhlash, tahlil qilish til va adabiyot o‘qituvchilaridan yetuk bilim va malakani, barkamol ustozlik mahoratini talab qiladi.

She’r yodlash xotirani mustahkamlaydi, uni ifodali o‘qish esa go‘zal va chiroqli, ta’sirchan nutqqa ega bo‘lishiga, she’rni yozish esa insonning barcha qobiliyatlarini ishga soladi.

Shunday insonlar borki, ular yosh bolalarning she’r yodlaganiga qarab, odobiga va kelajakda kim bo‘lishini belgilaydi. Chunki she’r yodlagan insonlar eslab qolish qobiliyati kuchli bo‘lib, o‘ziga bo‘lgan ishonchi ham yuqori bo‘lib, bemalol o‘z fikrini boshqalarga mustaqil tarzda yetkazib bera oladi.

Jarangdor o‘qilgan she’rning ahamiyati shundaki, bu insonda boshqalarni boshqarish qobiliyati yuqori bo‘lib, tasirli va ohanglari kuy kabi har qanday she’r turlarini o‘qigan insonlarda ijodkorlik, bunyodkorlik qalbida jo‘sh uradi.

Shuning uchun ham she’r yodlash va o‘qish ahmiyati juda katta. Maktabning boshlang‘ich sinflaridan tortib 8-sinfgacha barmoq va erkin vaznidagi she’rlar o‘qilib yodlaniladi. Undan yuqori sinflardan ya’ni 9-sinflardan boshlab, mumtoz she’riyatimizga oid jozibador, o‘qilishi murakkab she’rlarimizning qonun qoidalari tushuntirilib, latif va go‘zal ohangda o‘qilish tartibi o‘rgatiladi.

“Mumtoz adabiyotimizning durdona asarlarini, ulardagi har bir bayt, misra, har qaysi so‘zni o‘z vazniga, shoir nazarda tutgan she’riy o‘lchovga muvofiq o‘qilmas

ekan, ijodkorning g‘oyaviy-badiiy niyatini anglab yetish ham, tanlangan ohang lazzatini his qilish ham amrimahol. Ifodali o‘qilmagan she’riy asar, xususan, nodir she’riyatimiz javohirlari o‘quvchi ko‘zi oldida o‘z latofatini yo‘qotishi, uning qalbida, ongida bunday asarga qiziqish ham, muhabbat ham uyg‘otmasligi aniq. Misol uchun, aruzdag‘i she’riy asarlarni badiiy o‘qishga o‘rgatib borish o‘qituvchining muhim va mas’uliyatli vazifalaridan biridir. Buning uchun esa, avvalo, uning o‘zi mumtoz she’riyatimiz namunalarini sa’atkorlarcha o‘qiy olish mahoratini egallagan bo‘lishi kerak”-deya o‘zining ohangrabodek tortuvchi so‘z san’tini qo‘llagan aruzshunos olim Anvar Hojiahmedov o‘zining “Maktabda aruz vaznini o‘rganish” kitobining yozilishi haqida.

Vazn haqida qisqacha to‘xtalib, quyidagicha bayon qilinadi: “Vazn—badiiy shaklning eng muhim qismlaridan biri. Asar mazmuni: tanlangan mavzu, ijodkor dilini to'lqinlantirayotgan muammolar, badiiy timsollarda mujassamlantirilayotgan umumbashariy g‘oyalarni jozibali, ta’sirchan, o‘qimishli kilib ifodalashda vazn alohida ahamiyatga egadir. Binobarin, shoir u yoki bu o‘lchovni asossiz, tasodifan tanlamaydi, balki muayyan g‘oyaviy-badiiy niyatdan kelib chiqib, eng maqbul vaznlarga murojaat qiladi. Ko‘rinadiki, ijodkorning vazn tanlash, o‘z asarining musiqiy ohangdorligini ta’minlash, xilma-xil she’riy o‘lchovlar vositasida o‘z qahramonlari qiyofasini jonli, hayotiy qilib tasvirlash mahoratini o‘rganish asarni badiiy tahlil qilishning zaruriy shartlaridan biri hisoblanadi. Bu ham o‘qituvchining mazkur sohada chuqur bilim va malakaga ega bo‘lishini taqozo etadi.

Shu narsa ham sir emaski, o‘quvchilarni aruz she’riy o‘lchov tizimi nazariyasi bilan tanishtirish, mumtoz she’riyatimiz namunalarini ifodali o‘qishga o‘rgatib borish, asarni tahlil qilish davomida shoirning vazn ustida ishlash mahoratini kuzatish muayyan metodika asosidagina amalga oshirilishi mumkin. O‘qituvchilarni shu xil metodika asoslari bilan qurollantirish esa maktabda aruz nazariyasi va amaliyotini zarur darajada o‘rganib borish nuqtai nazaridan nihoyatda muhim. Ushbu kitobda yuqoridagi mulohazalarning barchasi hisobga olindi”. [4; 4-5]

Kitob quyidagi bo‘limlardan iborat:

Kirish.

**“Aruz” she’riy o‘lchov tizimi yaratmasi asoslari.
Maktabda aruz ilmini o‘rganish.
Aruz vazindagi asarlarni ifodali o‘qish.
Xulosalar.**

Qo‘llanmaning kirish qismi 3 ga ajratilgan:

1-qismida Aruz vaznini qo‘llash tarixi va undan foydalanib ijod etganlar, asarlari keltiriladi:

— “Aruz” she’riy o‘lchov tizimiga asos solgan VIII asrda yashab ijod qilgan arab adabiyotshunos, musiqashunos olimi Xalil ibn Ahmad hisoblanishi;

— Mazkur o‘lchov tizimi IX asr boshlardanoq fors-tojik adabiyotida ham qo‘llanila boshladи, hamda Rudakiy, Firdavsiy, Daqiqiy, keyin Umar Xayyom, Sa’diy, Hofiz Sherziy, Jomiy kabi buyuk shoirlar ijodidan mustahkam o‘rin egallashi;

— X asr o‘zbek aruzi rivojida alohida bosqich sanaladi. Yusuf Xos Xojibning “Qutadg‘u bilig” asari, Yugnakiyning “Hibatul haqoyiq” dostoni, yana boshqa asarlar: “Qissasi Rabg‘uziy” kitobi, „Muhabbatnama“, „Xisrav va Shirin“, „Guliston“ tarjimalari kabi o‘lmas asarlarni bitishda mohirona foydalanilgan o‘ttizdan ortiq vazn aruz o‘lchovining adabiyotimizga tobora chuqurroq kirib borgani.

— Atoiy, Sakkokiy, Durbek, Gadoiy, Lutfiy singari turkigo‘y ijodkorlar o‘z asarlarini aruzning eng jozibali o‘lchovlari asosida yaratib, ko‘plab vaznlarni she’riyatimizga olib kirgan bo‘lsalar, buyuk Alisher Navoiy o‘zining lirik she’rlari, dostonlarini yaratish jarayonida aruz o‘lchovining barcha imkoniyatlarini sinovdan o‘tkazib, yuzga yaqin vaznni qo‘llab, bu sohada eng yaxshi muvaffaqiyatlarga erishishlari, hamda bu buyuk siymoning mazkur sohadagi an‘analarini davom ettirgan Zahiriddin Muhammad Bobur o‘zbek aruzini yangi taraqqiyot bosqichiga ko‘tarishi;

— Bu ijodkorlardan ilhomlanib, izidan borib, aruz vaznini takkomillashiga hissalarini qo‘sghan Mashrab va Nodira, Munis va Ogahiy, Muqimiy va Furqat, Hamza va Avloniylar;

— Aruz tizimidan 1917-yildan keyingi davrda ham foydalangan ijodkorlar: Cho‘pon, Habibiy, Sobir Abdulla, Chustiy;

— 60-80-yillardan boshlab Erkin Vohidov (“Yoshlik

devoni”), Abdulla Oripov, Jamol Kamol, Oydin Hojiyeva, E’tibor Oxunova kabi ko‘plab shoirlar o‘z she’rlari bilan o‘zbek aruzining go‘zalligini, jozibali ohanglarga boyligini yana bir bor dalilladilar.

Ikkinchi qismida aruz tizimi bo‘yicha nazariyalar, risolalar yaratgan olim va ijodkorlar keltirilgan:

Xalil ibn Ahmaddin so‘ng Ibn Usmon Maziniy, Imom Ahmad ibn Abdurabbih, Ibn al-Xatib at-Tabriziy, Ziyovuddin Abul Jaysh al-Hazrajiy kabi arab olimlarining nomlari tilga olinadi.

Fors-tojik adabiyotshunosligida: Mavlono yusuf Nishoburiy (X asr), Rashididdin Vatvot (XIII asr)ning “Hadoyiq us-sehr”, Shams Qays (XIII asr)ning “Al-mu‘jam fi meyor ash‘or al-ajam”, Nasriddin Tusiy (XIV asr)ning “Meyor-ul ash‘or”, Salmon Savojiy (XIV asr)ning “Kasidatun masnuot al-aruz”, Abdurahmon Jomiy (XV asr)ning “Risolai aruz asarlari fors-tojik” aruzining nazariy va amaliy rivojida alohida ahamiyatga ega bo‘ldi.

Aruz ilmi rivojiga turkiy xalqlar orasidan etishib chiqqan adabiyotshunos olimlar: mashhur faylasuf Abu Nasr Forobiy (X asr), Abu Ali ibn Sino (X-XI asrlar), Abul Qosim Zamashshariy (XI — XII asrlar), Abu Ya’qub yusuf ibn Abubakr Sakkokiy (XII-XIII asr)lar o‘zlarining arab va forsiy tilda bitgan ilmiy asarlari bilan faqat arab va forsiy aruzlarga emas, ayni vaqtida turkiy aruz taraqqiyotiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatdilar. Alisher Navoiyning ilk bor turkiy tilda yaratilgan “Mezonul avzon” (“Vaznlar o‘lchovi”) asari va Zahiriddin Muhammad Boburning “Muxtasar” deb nomlangan yirik ilmiy asarining ahamiyati beqiyosdir.

XIX acp oxirlarida Zokirjon Furqat ham aruz ilmiga doir risola bitgan.[7;125-126]

1936-yil Fitrat qalamiga mansub “Aruz hakida” risolasi nashr etildi. 1948-yili adabiyotshunos olim Sodiq Mirzayev “Navoiy aruzi” mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyani yozib tugatdi.

O‘zbek aruzining nazariy va amaliy masalalari bo‘yicha: Alibek Rustamov, S. Hasanov, Ummat To‘ychiyevlar o‘zlarining tadqiqot ishlari va risolalari bilan o‘z ulushlarini qo‘sishdi.

Uchinchi qismida aruz ilmi va amaliyotiga asos solgan Xalil ibn Ahmad she’r turlaridagi bahr va vaznlar faqat arab tili va she’riyatiga tushishi, boshqa xalqlar

adabiyotlariga o‘tib borishi orqali o‘zgarishlarga uchrashi haqida ma’lumot keltiriladi.

Masalan: fors-tojik she’riyatiga kirib borgan aruz nazariy jihatdan ham, amaliy nuqtai nazaridan ham qator o‘zgarishlarga duch keladi: arab adabiyotiga muvofiq keluvchi qator bahr hamda vaznlar, xususan, tavil, madid, basit, muqtazab, qarib, mushokil, g‘arib bahrlari fors-tojik she’riyatiga mos kelmaganligi tufayli tushib qoldi, boshqa bahrlarning vaznlarida ham ko‘pgina o‘zgarishlar - almashuvlar ro‘y berdi; bular oqibatida fors-tojik aruzi deb atalgan she’riy o‘lchov tizimi shakllanib bordi.

Aruz turkiy adabiyotlarga ko‘chganida ham xuddi shu xil xolat yuz berdi, yuqorida zikr etilgan bahrlarning turkiy she’riyatlarga ham mos tushmasligi ma’lum bo‘ldi. Arab she’riyatiga xos bo‘lgan vofir, tavil, madid, basit, qarib, mushokil, g‘arib, muqtazab bahrlari o‘zbek aruzida qo‘llanmaydi.

Turkiy tillarning arab va fors tillariga nisbatan o‘zgachaligi, xu- susan, unda cho‘ziq hijolarning nisbatan kamroq qo‘llanishi, qisqa hijolarning ketma-ket kelishi kabi xususiyatlar turkiy aruzning shakllanishiga sabab bo‘ldi.

“Aruz” she’riy o‘lchov tizimi yaratmasi asoslari 1-bo’limida aruz nazariyasi asoslari bag‘ishlanadi. Bu bo‘lim aruz tizimining barcha nazariy masalalarini qamrab olmaydi, albatta; muallif unda adabiyot o‘qituvchilari uchun zarur bo‘lgan asosiy ma’lumotlarnigina berishni lozim topgan.

Bu birinchi bo‘lim quyidagilar haqida ma’lumot keltiriladi:

Aruz asoschisi, aruz va bayt deb aytilish sabablari, hamda aruz vazni bilan barmoq vazning farqlarihaqida qisqacha ma’lumot.

Qisqa (V), cho‘ziq (—) va o‘ta cho‘ziq (~) bo‘g‘inlar.

Sabab, vatad, fosila haqida

Rukn, uning tuzilish va turlari.

Bahrlar, ularning tuzilishi va turlari.

Zihoflar.

Mafoylun ruknining tarmoqlari:

Bo‘g‘inlarning son jihatidan o‘zgarishi natijasida hosil bo‘lgan tarmoq ruknlari (**Maf’ulun, Faulun, Faal, Fa’**)

Bo‘g‘inlarning sifat jihatidan o‘zgarishi natijasida hosil bo‘lgan tarmoq ruknlari.

**Bo‘gg‘inlarning son va sifatli jihatidan o‘zgarishi natijasida
hosil bo‘lgan tarmoq ruknlar
Ruboiy vaznlari haqida.**

H. Olimjonning “O‘zbekiston” she’ridan olingan 4 misrasini, Alisher Navoiyning “Kelmadi” radifli g‘azalining matla’si va Furqatning “Sayding quya ber, sayyod” musaddasidan ikki misrasining bo‘g‘inlaridagi farqlar bo‘yicha misol keltiradi.[4;13]

Masalan, H. Olimjon:
chizmasi quyidagicha:
Vodiylarni yayov kechganda,

Bo‘g‘inlarining

V —

Bir ajoyib his bor edi menda,
V — — —

— V — — —

Daryolardan kuylab o‘tardim,
— V — —

— — — — —

Qo‘sishqlarga qulqoq tutardim.
— V — —

V — — — V

Har qaysi misrada 9 tadan bo‘g‘in bo‘lib, ular 4-5 tarzida turoqlarga bo‘linib takrorlanadi. Lekin misralardagi cho‘ziq va qisqa bo‘g‘inlar soni ham har xil, o‘rni ham muayyan emas, ya’ni ular istagan miqdorda va istalgan o‘rinda kela oladi. Aruz tizimida esa har qaysi misradagi qisqa va cho‘ziq bo‘g‘inlar soni ham bir xil, o‘rni ham muayyan bo‘ladi.

Navoiy:

Kecha kelgumdir debon ul sarvi gulro‘ kelmadi,
Ko‘zlarimga kecha tong otkuncha uyqu kelmadi.

Bu baytning chizmasi quyidagicha:

**— V — — — V — — — V — — — V —
— V — — — V — — — V — — — V —**

Har qaysi misrada 15 tadan bo‘g‘in bo‘lib, ularning 11 tasi cho‘ziq, 4 tasi qisqa ekanini, ana shu qisqa va cho‘ziq bo‘g‘inlar misralarda ma’lum o‘rinlarda kelayotganini ko‘rish mumkin, ya’ni birinchi misraning chizmasi 2-misraning chizmasi bilan bir xil. Cho‘ziq va qisqa bo‘g‘inlarning shu tarzdagi takrorlanishi mayin musiqiy ritm-ohangni ta’minlaydi.

Yoki Furqatning “Sayding qo‘ya ber, sayyod” musaddasidan ikki misrani shu tarzda ko‘zdan kechiraylik:
Sayding qo‘ya ber, sayyod, sayyora ekan mendek,
Ol domini bo‘ynidin, bechora ekan mendek.

Bu misralarning chizmasini shunday ko'rsatish mumkin:

— — V V — — — — — V V — — —
— — V V — — — — — V V — — —

Mazkur baytning har misrasida 14 tadan bo‘g‘in bo‘lib, ularning 10 tasi cho‘ziq, 4 tasi qisqa. Ana shu bo‘g‘inlar misralarda qat’iy bir tartibda barqaror bo‘lib takrorlanadi. Aruz tizimiga mansub qaysi bir vaznni olib qaramaylik, ularda ana shu qoidaning qat’iy saqlanishini ko‘ramiz.

3- bo‘lmi “Maktabda aruz ilmini o‘rganish”

Qo‘llanmaning maktabda aruz ilmini o‘rganishga doir qismida asosiy diqqat mumtoz adabiyotimiz namunasi ifodali o‘qish muammosiga qaratiladi: har bir asarning vazni, rukni, o‘ta cho‘ziq bo‘g‘in hijolar, qo‘sib o‘qiladigan bo‘g‘inlarni to‘g‘ri o‘qish yo‘llari ko‘rsatiladi. Ayni vaqtida ijodkorlarning vazni ustida ishslash mexanizmlarini ishlab chiqishning maqbul usullari tavsiya etiladi.

4-bo‘lim “Aruz vazindagi asarlarni ifodali o‘qish”

Darsdan va sinfdan tashqarida aruz ilmi va amaliyotini o‘rganish tadbirlari bayon qilinadi.

Xulosa qismida aruz vaznidagi she’rlar qoidalarini o‘rgatish yuqori sinflardan emas balki 5-sinfdan boshlanishi kerakligi yoritilgan. Hozirgi Zamonaviy texnologiyalar asrida barcha texnik vositalardan foydalangan holda o‘quvchilarga eshittirib, tushuntirib, yetkazib berishi kerakligiga alohida to‘xtalingan.

Xulosa qilib aytdanda, bu o‘qtuvchilarining she’riy tizimlarni o‘quvchilarga tushuntirish, o‘qilishi, aytishini o‘rgatishga qaratilgan metodik qo‘llanma hisoblanadi. Bundan ko‘rinadiki barcha o‘qituvchi-muallimlar uchun aruz vazni bilan to‘liq holatda tanishib chiqib, o‘rganish va uni o‘quvchilarga sodda va tushunarli qilib, chiroyli tarzda yetkazib berish mahorati talab etiladi.

Har bir adabiyotchi ustozlar ushbu kitobdan foydalanib, amalga tadbiq qilsa, dars samarodorligi oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Алибек Рустамов. Аруз ҳақида сұхбатлар. “Фан” нашриёти, Тошкент, 1972.

А. Рустамов. Навоийнинг бадиий маҳорати, Тошкент, 1979

А. Рустамов. Ҳабибий шеърларининг вазни. Адабий мерос, 2-сон Тошкент, 1971;

Anvar Hojiahmedov. “Maktabda aruz vaznini o‘rganish” adabiyot ustozlar uchun o‘quv qo‘llanma. T. “O‘QITUVCHI”. 1995-y.

С. Ҳасанов. Бобурнинг “Аruz risolasi” асари. “Фан” нашриёти, Тошкент 1981.

У. Туйчиев. Ўзбек поэзиясида аruz системаси. “Фан” нашриёти, Тошкент, 1985.

Ғ. Каримов. Халқ, тарих, адабиёт. Ғафур Ғулом номида ги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент, 1977

**Berdiyev
Umurzoqaliyevich**

1960-yil Farg‘ona viloyatida tug‘ilganlar. 1985-yil Toshkent yuridik institutini tomonlashgan. Beshariq, Furqat tumanlariga bosh, Respublika prokuraturasida prokuror bo‘lib, keyinchalik Adliya Vazirligida ishlab nafaqaga chiqishgan. Bir qancha metodik qo‘llanmalar egasi.

Umurzoqali

BIZ

(Mirakbarjon nevaram tilidan)

Toshkentdagi bobom yaxshi, buvim yaxshi,

Qishloqdag'i bobom bilan buvim yaxshi.

Qalbim daryo, bag'ri ummon

dadam yaxshi, onam yaxshi,

Duogo'yim katta buvim yanayam yaxshi.

Charos ko'zli katta singlim yanayam yaxshi,

Kichik singlim ukam borku,

Xusanboyim, u ham yaxshi, men ham yaxshi.

Amakim bor, tog'am bor qalbi daryo.

Ayacham bor juda-juda yaxshi.

Ammalarim mehribonim yana yaxshi.

Barcha yaxshi, men ham yaxshi.

Kichik tog'am polvonim

Katta tog'am yo'lboshchim

yana yaxshi, juda yaxshi.

Xolajonim dil chirog'i Dilnura yaxshi, barcha yaxshi

Dadajonim qalb ardog'im, mehribonim

o'ta yaxshi, yanayam yaxshi,

Fotimabonu aytgan eng chiroylı

kelinoyim yanayam yaxshi,

Barcha yaxshi, men ham yaxshi.

Sababchi bor, elboschchi bobomiz,

buvimiz bor, barcha yaxshi.

Tug'ilajak jiyanim bor, olam yaxshi, dunyo yaxshi.

Madadkorim, ollohim bor yagona

U bor yaxshi, yana ham yaxshi,

Borimiz bor, zo'rimiz bor, Biz yaxshi.

Berdiyev Akbarali Umurzoqali o'g'li
2003-yil 29-may kuni Toshkent shahrida tug'ilgan. Qozog'iston davlat universiteti, hamda Toshkent Yuridik Universitet 3-bosqich talabasi. "Qo'sh qanot" ijodiy uyushmasi a'zosi. Toshkent Sudida ishlaydi.

2023-yil dekabr oyida Beeline kompaniyasi tomonidan o'tkazilgan talovda telefon estalik sovg'asini yutib oldi.

OTAJONIM, OTAM

Ulug‘im, jasur,
Tog‘day mag‘rur.
Yashinday yorqin otam,
Olmosday o‘tkir so‘zingiz,
Po‘latday metin irodangiz.
Donishmandim otam.
To‘lqinday jo‘shinim,
Quyoshday so‘ngsiz mehrli,
Daraxtday sabarli
Pirlarday o‘gitli otam.
Mening jonu jahonim,
Dunyolarga alishmam,
Mehribonim yagonam otam.

Smetullayeva Barno Murtazayevna

Men 1987-yil 6-martda Qo‘ng‘irot tumoni Erkin qishloqda maqsimlar oilasida dunyoga keldim. 1994-yili 29-sonli boshlang‘ich maktabga bordim. 4-Sinfdan boshlab She‘r yozishga qiziqaman. 2010-yili gazeta va jurnallarga she’rlarim chap etildi va radiolarda she’rlarim o‘qilib turiladi. 2020-yili "Nazm ifori" "Yillar nafasi" to‘plamida, Qirg‘istondan "Pegos" nomli jurnalida ijodiy ishlarim nashr etildi.

2021-yil Shukrona nomli almanax to‘plamiga ijodim kiritildi. O‘zimning shaxsiy kitoblarim: "Aytilmagan bir so‘zim" "Ko‘rgani boraman" va "Onamning allasin sog‘indim" nomli kitoblarim o‘quvchilar yuzini ko‘rdilar. 2022-yili Qozog‘iston Respublikasi Qo‘sh qanot ijod jamg‘armasidan ikkita ko‘krak nishonga ega bo‘ldim va Qozog‘iston Respublikasi Qo‘sh qanot ijod jamg‘armasidan tuzilib yozuvchilar uyushmasiga a’zoman.

SUYUNGANING BILAR EKAN, QUSHLAR HAM

Suyunganing bilar ekan qushlar ham,
Kuyunganing bilar ekan, qushlar ham.
Dardlaringni olar ekan, qushlar ham,
Chug‘urlarni eshitib ko‘ngling yayrar.

Bag‘ri diling ochilib quvnaysanda,
Nurlaring sochilib ham yayraysanda.
Bulbulday ovozda sayraysanda,
Suyunganing bilar ekan, qushlar ham.

Bahor bo‘lib gullatasan qishlarda,
Shodlanasan uyqularda tushlarda.
Dushmaningni o‘ynatasan kuchlarda,
Suyunganing bilar ekan, qushlar ham.

Bag‘ringni ochasan gullarga berib,
Nurlaring sochasan yo‘llarda terib.
Siringni ochasan do‘stlar-a yurib,
Suyunganing bilar ekan, qushlar ham.

Tabiat havasin dillarga tugib,
Qushlarning ovozin shundayin o‘qib.
Qarg‘alar zog‘chaman deb, yerni cho‘qib,
Suyunganim bilar ekan, qushlar ham.

Tashvishing boshingdan oshib ketganda,
G‘amlaring alamdan toshib ketganda.
Ohiyri nihoyatda kuning bitganda,
Kuyunganing bilar ekan, qushlar ham.

Tog‘larga chiqib ham yayraging kelsa,
Bulbulday ovozda sayraging kelsa.
Shodlanib yuraging hayqirging kelsa,
Suyunganing bilar ekan, qushlar ham.

Sevinsang sevinar qo‘shilib senga,
Quvnasang quvnaydi qo‘shilib senga.
Yuraging jo‘sh urar yayrasang unda,
Suyunganing bilar ekan, qushlar ham.

Qanotingni baralla yozganiningda,
Aqldan ham ming bora ozganiningda.
Shodlanib ham ko‘chani kezganiningda,
Suyunganing bilar ekan, qushlar ham.

Barno boqar ko‘zlariga jovdirab,
Qo‘llarini qo‘llariga qovjirab.
Nima qilay entikganda gavjimlab,
Suyunganda bilar ekan qushlar ham.

HAYOT SENDAN MINNATDORMAN.

Birni ko‘rib fikr qildim,
Birni ko‘rib shukr qildim.
Sening bilan sabr qildim,
Hayot sendan minnatdorman.

Onam bo‘ldi boshim silab,
Opam bo‘ldi dardim olib.
Xolam bo‘ldi dilda kulib,
Hayot sendan minnatdorman.

Ko‘kda uchib yurganmanda,
Bag‘rin quchib yurganmanda.
Dalda bo‘lib turganmanda,
Hayot sendan minnatdorman.

Goh yig‘latib achitdilar,
Goh quvnatib quchitdilar.
Hamda kulib shoshirdilar,
Hayot sendan minnatdorman.

Baxtli baxtsizni ko‘rdim,
Axtli axtsizni ko‘rdim.
Shundayin yonida turdim,
Xayot sendan minnatdorman.

Taqdir yukin yukladilar,
G‘amlarimni bukladilar.
Sajda qilib ekdirdilar,
Hayot sendan minnatdorman.

Unqur chunqur so‘qmoqlardan ham,
O‘tib oldim to‘qmoqlardan ham.
Mana shunday yoqmaqlardan ham,
Hayot sendan minnatdorman.

Menga shuni o‘rgatgansan,
Sabr qil deb ko‘ndirgansan.
Hayotda ham utdirgansan,
Hayot sendan minnatdorman.

Qo‘sh qanotning qanotini,
Ushlab oldim bilagini.
Yozdirmasman shu onlarni,
Hayot sendan minnatdorman.

ESKI YILNING TA'RIFINI AYTSAM MEN.

Eski yilning ta'rifini aytsam men,
Ko'klamlarda shodlanganim aytsam men.
Qayg'ulardan yiroqlarga qaytsam men,
Yuz yillarga yashardimki kulib men.

Navo yurtim Samarqandni ko'rdim men,
Islom bobom yurgan yo'ldan yurdim men.
Xokisori Toshkentimni o'pdim men,
Eski yilning ta'rifini aytay men.

Turkistonda Yassaviyga bordim men,
Necha yillik mehnatlarin ko'rdim men.
Tuprog'ini ko'zga surtib turdim men,
Eski yilning ta'rifini aytay men.

Gullar yurti Namanganni ko'rdim men,
Necha necha makonlarda yurdim men.
Dovon oshib tog'lardan ham o'tdim men,
Eski yilning ta'rifini aytay men.

Shoirlarning ko'pi bilan tillashdim,
Dugonam-u do'stlar birla sirlashdim.
Tanlovlarda birla birla bellashdim,
Eski yilning ta'rifini aytay men.

Bayozlarda bayozlarda chiqib men,
Shoirlarga qanot bo‘lib yuqib men.
G‘amlarimni olislarga to‘kdim men,
Eski yilning tarifini aytay men.

Va nihoyat o‘z baxtimni topdim men,
G‘am eshigin asta sekin yopdim men.
Ko‘zlarimda so‘zlarimda topdim men,
Eski yilning tarifini aytay men.

A'zamova Fotima A'zamovna

Buxoro shahrida 5-dekabr 2001 yilda Yangiyo'l ko'chasi 35-uyda tug'ilganman. Buxoro shahar 22-IDUMni a'lo baholarda tamomlaganman. Buxoro Pedagogika Kolleji Boshlang'ich ta'lim yo'nalishini o'qib tugatganman. Hozirda Buxoro Davlat Pedagogika Instituti boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasiman.

O'zbekiston Milliy Tiklanish demokratik partiyasi a'zosiman

Maktabda insholar tanlovi, fan olimpiadalaridan mакtab va tuman bosqichlarida qatnashib, yaxshi natijalarga erishganman. "Barkamol avlod" va "Kamalak" tashkilotlarining rasm chizish kabi ranlovlarida qatnashib bir necha bor diplom va faxriy yorliqlar ggolibasi bo'lganman.

Kollej davrida ham turli tadbirlar va tanlovlarda qatnashib, faxriy yorliqlar olganman.

Hozirda Buxoro shahar Matbuot bo'limi rahbariga shogird tushib, jurnalistikani o'rganmoqdaman.

OPPOQ QORDEK ESDALIKLARIM....

Yaratganning birligi va borligiga dalolat qiluvchi fasllarning almashinuvida qanchadan-qancha sir-sinoatlar mujassam. Bahor, yoz, kuz, qish.... “Fasllarning biri ikkinchisining o‘rnini almashtirib kelishi ham beziz emas va undagi o‘ziga xos farog‘ati bizga Allohga bo‘lgan ishonch arqonini mustahkamlashga xizmat qiladi”-deb qo‘rqmay ayta olaman. Har bir fasl o‘z tarovati ila ko‘ngillarimizni xushnud etadi. To‘rt faslning ham o‘zgacha gashti bor, yoddan chiqmas xotiralari, har bir fasl bizga his-tuyg‘ular tuhfa etadi.

Qish.... Tabiatning oqarib ketgan o‘ziga xos vaqt. Bu davrda tabiat ham ancha orom oladigandek, aksar qushlar tingen, daraxtlar yil bo‘yi orttirgan charchoqlarini mizg‘ib chiqarmoqchidek yashil po‘stinini yechgan, uyquga ketadigan hayvonlar allaqachon yostig‘ini quchoqlab uyqu sultanatiga sho‘ng‘igan. Bobo quyosh nurlari bilan ko‘kda onda-sonda ko‘rinish berib, jilmayib qo‘yar, aksar hollarda bulutlardan tortilgan lashkarlar galasi osmonni qoplاب olib, dilga xiralik ham solib turadi. Olloh Taolonning bizning mehnatkash xalqimizga bergen ne’matlaridan biri bu—qor. Pag‘a-pag‘a oppoq qor yog‘a boshlaganini ko‘rib yosh-u qari birdek sevinganimizni-chi!? Ko‘chalar bolajonlarning shodon qiyqirig‘iga to‘ladi, allaqayerlarda yotgan qo‘lqoplari-yu, chag‘ilarini topishga kirishib ketishadi; “18 ga kirmagan kim bor!?” qabilidagi biroz ulg‘ayib, hayolparastroq bo‘lib qolgan o‘smir yoshlari qorning parchalarini kaftiga tutib, mehrdan yonayotgan kaftlarida buning erishini kuzatib turishlari ajib bir hilqatda); yoshi ulug‘ nuroniylar, ko‘pni bilgan mo‘ysafidlarimiz qo‘llarini duoga ochib, ne’matga yetkazgan Robbimizga hamd-u sanolar aytishib, yog‘ayotgan qor bandalar uchun manfaatli bo‘lishligini so‘rab mudom duoda bo‘lishadi. Ha, qorning zavq-u shavqi boshqacha. U insonga bolalik xotiralarini eslatadi, bir lahza bo‘lsa-da, kishining bolalik xotiralari ko‘z o‘ngidan o‘tadi. Muz kristallari bilan bezatilgan oq momiq qor qoplagan o‘rmonlar va dalalar, muzli daryolar va ko‘llar bizni o‘ziga bir olamning go‘zal hilqatlaridan bahramand

etib, dunyolardek taassurot uyg‘otadi. Qor ham tabiat hodisasi sanalib, havo tozalanadi u yoqqanda tog‘larimizda suv zaxiralari to‘planadi, dalalar bog‘u rog‘lar suvgaga to‘yinadi, bu esa kelasi yilgi hosilning barakali bo‘lishiga sababchi bo‘ladi. Qancha ta’riflasak-da, har bir inson Yaratganning bir takrorlanmas mo‘jizasidek, bu qor parchalari ham takrorlanmasdir.

Keling, men sizlarga o‘zgacha shukuh bilan tadorik ko‘riladigan bu faslning o‘zbek xonadonlariga kirib kelishini tasvirlab beray. “Yozda boshi pishmaganning, qishda oshi pishmas”-deganlaridek, mehnatkash xalqimiz qish g‘amini yozda yeyishni boshlaydi. Ayniqsa, qishloq tomonlarda, o‘tin yig‘ish hecham to‘xtamaydi. Uy boloxonalarida chorva mollar uchun bedalar xirmon-xirmon yig‘ilar, o‘tinlar g‘amlanar, dehqonlar yerlarni kech kuzda ag‘darib, tin olishga tayyorlashar, sug‘orishar, tinib-tinchimas oyijonlar esa meva-yu sabzavotlardan qishga “bankalar yopishadi”.

Qishning sovuq kunlarida erta tongda ayoz bobo derazalar oynalariga chizib ketadigan naqshlar ham bir san’at asaridir, chunki hech biri takrorlanmas. Suvlar muzlab qolsa, sirpanchiq uchilar, qor yoqqanda oyoq kiyimlarga qor to‘lib, erib, oyoq kiyimlar ho‘l bo‘lguncha o‘ynalar edi. Oyoq va ust-bosh kiyimlar ho‘l bo‘lganda pechkanning yonida quritishlar; qish kunlarida chiroq o‘chib qolganda, shamlar yoqilishi (sham yorug‘ida esa “soyalar qiroli” bo‘lib olishimiz); qishning har bir kuni yangidan yoziladigan kitobning oq qog‘oziga zarhal harflar bilan bitilaverardi.

Sovuq kunlarning birida, sandali yoqishsa, oh-oh, jon rohati-ya. Ayniqsa, o‘rik daraxtining novdalari yoqilgan cho‘g‘ni aytmaysizmi. Rahmatlik buvim O‘rik daraxtining shox-shabbasining cho‘g‘ida sandalda o‘tirsangiz, oyoqlaringiz rohat qiladi. Sandalning o‘zi bir mo‘jizaki, qishning ayoz kunlarida sovuqdan kelib kirganlar uning qadrini biladi-da. Barcha (ayniqsa, hozirda ommalashib ketayotgan oyoqdagi og‘riqlar, revmotizm kabi) kasalliklarga tabiiy shifo...”-der edilar. Ha, albatta sandalning o‘zi bir yaxshi narsaki, qishning ayoz kunlarida oila a’zolarni bir yerga jamlab, shirin va unutilmas xotiralar shohidi ham bo‘lar edi. Biz shaharda tursakda, uyimizda sandal bor edi, kuz o‘rnini qishga bo‘shatmay turib, sandal hozirlanayverardi. Hali-hamon esimda, kechalari sandal atrofida hammamiz jam bo‘lib, suhbatlashardik, qiziq-qiziq voqealar ustida bahslar, suhbatlar qilar edik, biz kichkinalar esa sandaliga oyog‘imizni krita turib, ko‘rpaning

tagida oyoqlarimiz bilan “jang qillardik”. Buvim sovet davri odami emasmi, bizga o‘zлari guvoh bolgan 2-jahon urushi xotiralaridan so‘zlab berardilar. O‘zbek xalqining o‘sha davrdagi jasoratlari, yaqinlari urushga safarbar ettilganlarning oila a’zolarining mungli ko‘zлari-yu ularning holatlarini shunaqangi tasvirlab berardilarki, biz hayolan o‘sha davrga tushib qolardik. Oila a’zolarimning bolalik xotiralari, kechinmalari eslanadigan davraning “mezboni” sandali edi.

Qish.... Oppoq orzulari bor kelinchak.... Tolesi poklikdan yarqiragan kelinchak.... Qish deganda, mening nazdimda ham shunday. O‘zgacha tarannum etib, o‘z davrini suradigan bu in’om fasl har kimning talqinida o‘zgacha rang oladi. Yil so‘ngi barcha xayrli va sof niyatlar qilishi, kelasi yilning barokatli va mazmunli bo‘lishligi umidi poklikdan dalolat emasmi!?

Hasanov Bayodilla Qahhorovich

1965-yil 19-may kuni Namangan viloyatida tavallud topgan. Namangan viloyati Yangiqo‘rg‘on tuman 1-sonli kasb-hunar maktabi matematika fani o‘qituvchisi, ”Mehnat shuhrati“ ordeni va ”O‘rta maxsus va professional ta‘lim a‘lochisi“ ko‘krak nishoni sohibi.

JUFT VA TOQ FUNKSIYA TUSHUNCHASI

Annotatsiya: Ushbu mavzu o'quvchilar uchun sodda, ravon tilda bayon qilingan, ya'ni o'quvchi hech kimning yordamisiz o'zi o'qib tushuna oladi. Bundan tashqari mavzu uchun misollar ham, shu misollarning grafiklari ham aniq chizib qo'yilgan. Bu mavzuni yosh o'qituvchilarga dars jarayonida qo'llashini maqsadga muvofiq deb o'layman va tavsiya beraman.

Tayanch so'z va iboralar: Funksiya, juft funksiya, toq funksiya, argument, absolyut qiymat, haqiqiy sonlar, grafik, koordinatalar tekisligi, aniqlanish sohasi, qiymatlар to'plami, mos qiymat, funksiyaning grafigi, absissalar o'qi, ordinatalar o'qi, koordinatalar boshi, $f(x)=x^2$, $\varphi(x)=x^3$, $\psi(x) = x+1$, nuqtalar koordinatalari, teskari da`vo, ta`rif.

$f(x)=x^2$ va $\varphi(x)=x^3$ funksiyalarni ko'rib o'taylik. Ularning har biri barcha haqiqiy sonlar to'plamida aniqlangan. Argumentning absolyut qiymatlari bo'yicha teng va ishoralari bo'yicha farq qiluvchi ikkita turli qiymatini, masalan 2 va -2 ni tanlaymiz. Qaralayotgan funksiyalardan har birining mos qiymatlarini taqqoslaymiz.

$$f(2) = 2^2 = 4 \text{ va } f(-2) = (-2)^2 = 4, \text{ ya'ni } f(2) = f(-2);$$

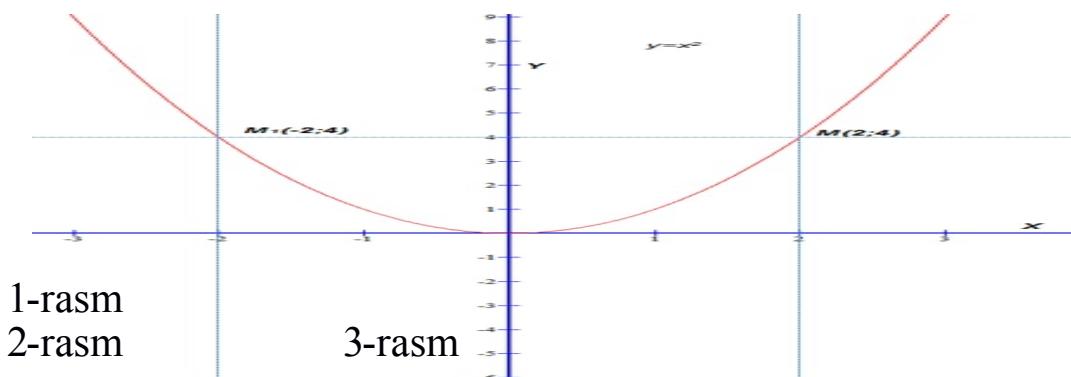
$$\varphi(2) = 2^3 = 8, \text{ biroq } \varphi(-2) = (-2)^3 = -8, \text{ ya'ni } \varphi(-2) = -\varphi(2).$$

$f(x)$ funksiya uchun $f(-x) = f(x)$ tenglik o'rinni ekanini tushunish qiyin emas; bunday funksiya juft funksiya deb ataladi. $\varphi(x) = x^3$ funksiya uchun $\varphi(-x) = -\varphi(x)$ tenglik o'rinni; bunday funksiya toq funksiya deb ataladi. Biroq juft ham, toq ham bo'limgan funksiyalar ham mavjud. Masalan, barcha haqiqiy sonlar to'plamida berilgan $\psi(x) = x+1$ funksiyani qaraylik, $\psi(-x) = -x+1$. $\psi(-x)$ $\psi(x)$ ekan, shuningdek, $\psi(x) - \psi(-x)$ ekan tushunarli, shuning uchun $\psi(x) = x+1$ funksiyani juft funksiyalarga ham, toq funksiyalarga ham kiritib bo'lmaydi. Bunda, $\psi(2) = 2+1=3$, biroq $\psi(-2) = -2+1=-1$ bo'ladi. Bundan yuqoridagi ikkala shart ham bajarilmaydi ya'ni, $f(-x) = f(x)$; $\varphi(-x) = -\varphi(x)$. Shuning uchun $\psi(x)=x+1$ funksiya juft ham emas, toq ham emas.

cAniqlanish sohasi koordinatalar boshiga nisbatan simmetrik bo'lgan, ya'ni aniqlanish sohasi ixtiyoriy x soni bilan birga $(-x)$ sonini ham o'z ichiga oluvchi funksiyalarni qaraymiz. Bunday funksiyalar uchun juftlik va toqlik tushunchalari aniqlangan.ccAgar $f(x)$ funksiyaning aniqlanish sohasiga tegishli har qanday x uchun $f(-x)=f(x)$ tenglik bajarilsa, $f(x)$ funksiya juft funksiya deyiladi.

Cc

cAgar $f(x)$ fuksianing aniqlanish sohasiga tegishli har qanday x uchun $f(-x) = -f(x)$ tenglik bajarilsa, $f(x)$ funksiya toq funksiya deyiladi.ccAgar $f(x)$ fuksianing aniqlanish sohasiga tegishli har qanday x uchun $f(-x) = f(x)$ tenglik hamda, $f(-x) = -f(x)$ tenglik ham bajarilmasa, $f(x)$ funksiya juft funksiya ham emas, toq funksiya ham emas deyiladi.ccccFunksiyalarning juft yoki toqligini uning grafiklarida ham ko‘rish mumkin.ccJuft funksianing ta`rifidan uning grafigi ordinatalar o‘qiga nisbatan simmetrik ekani kelib chiqadi (1-rasm). Haqiqatdan ham, agar $y = f(x)$ juft funksiya bo‘lsa, u holda $f(-x) = f(x)$ va qaralayotgan funksiya grafigining $M(x; f(x))$ va $M(-x; f(x))$ nuqtalari ordinatalar o‘qiga nisbatan simmetrik.CccToq funksianing ta`rifidan uning grafigi koordinatalar boshiga nisbatan simmetrik ekani kelib chiqadi (2-rasm). Haqiqatdan ham, agar $y = f(x)$ toq funksiya bo‘lsa,u holda $f(-x) = -f(x)$ va qaralayotgan funksiya grafigining $K(x; f(x))$ va $K(-x; -f(x))$ nuqtalari koordinatalar boshiga nisbatan simmetrik.ccJuft ham,toq ham bo‘lмаган funksiyalar grafigi ordinatalar o‘qiga nisbatan ham simmetrik emas, koordinatalar boshiga nisbatan ham simmetrik emas. Juft ham, toq ham bo‘lмаган funksiyalar grafigi ordinatalar o‘qiga nisbatan ham simmetrik emas, koordinatalar boshiga nisbatan ham simmetrik emas (3-rasm).cHaqiqatdan ham, agar $f(-x) = f(x)$ tenglik hamda, $f(-x) = -f(x)$ tenglik ham bajarilmasa, u holda qaralayotgan funksiya grafigining $N(x; f(x))$ va $N(-x; (\varphi(x)))$ yoki $N(-x; (-\varphi(x)))$ nuqtalari ordinatalar o‘qiga nisbatan ham simmetrik bo‘lmaydi, koordinatalar boshiga nisbatan ham simmetrik bo‘lmaydi.

Shu o‘rinda juft yoki toq funksiyalarning ta`riflariga teskari bo‘lgan da`volarni ham isbotlash qiyin emas.

cc1.Agar aniqlanish sohasi D bo‘lgan $f(x)$ fuksianing grafigi ordinatalar oqiga nisbatan simmetrik bo‘lsa,u holda bu funksiya

juft funksiya bo‘ladi.

Cc

2. Agar aniqlanish sohasi D bo‘lgan $\varphi(x)$ funksianing grafigi koordinatalar boshiga nisbatan simmetrik bo‘lsa, u holda bu funksiya toq funksiya bo‘ladi. zzXulosa qilib shuni aytmoqchimanki, ushbu maqolani uslubiy tavsiya sifatida qabul qilib, o‘z dars mashg‘ulotlaringizda qo‘llasangiz maqsadga muvofiq bo‘ladi. Ishonamanki o‘tgan dars mashg‘ulotingiz namunali va o‘quvchilaringiz ushbu mavzuni tez va oson o‘rganadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Algebra va analiz asoslari.(akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun). Toshkent “O‘qituvchi”. 2003-yil.

2. Algebra va analiz asoslari (kechki va mustaqil bilim oluvchilar uchun o‘quv . qo‘llanma). Toshkent “O‘qituvchi”. 1995-yil.

3. Algebra va analiz asoslari (o‘rta maktabning 10-11-sinflari uchun). Toshkent “O‘qituvchi”. 1996-yil.

4. Matematika (kasb-hunar kollejlari uchun o‘quv qo‘llanma). Toshkent “O‘qituvchi”. 2003-yil

Salaydinova Dildora Lutfiddin qizi

2005-yil 29-avgust kuni Namangan tumanida tug‘ilgan. Namangan Xalqaro Universiteti Filologiya va tillarni o‘qitish Ingliz tili yo‘nalishi 1-bosqich talabasi.

INNOVATSION TA'LIM SHAROITIDA INGLIZ TILINING DOLZARBLIGI

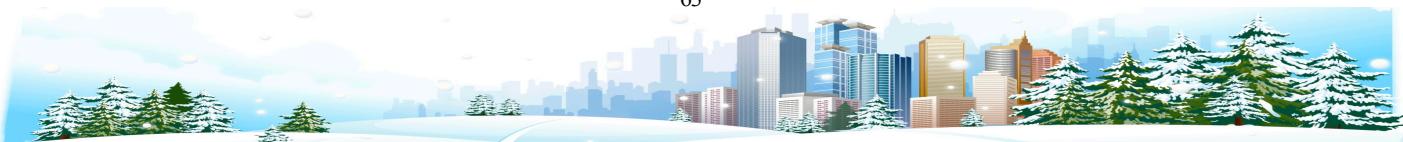
Shubxasiz, deyarli har bir sohada ingliz tili muhim bo'lib kelmoqda. Ushbu maqolada ana shu ingliz tiliga berilgan katta e'tibor ahamiyat va yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: axborot texnologiyalari, kommunikativ madaniyat, metodlar.

So'nggi paytlarda maktablarda va oliy o'quv yurtlarida yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish masalasi tobora ko'tarilib bormoqda. Chet tillarini o'qitishning asosiy maqsadi talaba va o'quvchilarning kommunikativ madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, chet tilini nafaqat nazariy balki amaliy o'rganishga o'rgatishdir. Respublikamizda chet tilining o'qitilishi, chet tili o'qituvchilarining bilim va ko'nikmalarini baholashning umumyevropa tavsiyanomalari, (CEFR)ga mos ravishda yangi usul va talablari ishlab chiqildi. Unga ko'ra maktablar va oliy gohlarga innovatsion ta'limga mos ravishda o'quv xonalari, yangi axborot texnikalari bilan jihozlandi. Chet tilini zamonaviy texnologiyalardan foydalanib o'rganish yoki o'rgatish eng qulay va samarali usullaridan biridir. Misol qilib aytkanda, kompyuterlardan foydalanganda o'quvchi chet tillidagi video roliklarni, kino yoki multfilmlarni ham ko'rishi ham eshitishi mumkin. Bu texnik vositalardan foydalanish o'quvchilarning o'rganish jarayonini qiziqarli bo'lishini va ishtiyoqini oshirishni ta'minlaydi.

Bugungi kunda maktablarda interfaol o'yinlar orqali dars o'tish an'anaga aylanib bormoqda. Ma'lumki, darsning turli xil o'yinlar asosida o'tilishi, o'quvchilarning imkoniyatlarini yoritib berish, bilim ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi. Psixologlarning aytib o'tishicha, o'yinli faoliyatning psixologik mexanizmlari shaxsning o'zini namoyon qila olish, hayotda barqaror o'rnini toppish, o'z imkoniyatlarini amalgalashishning fundamental ehtiyojlariga tayanadi. O'yinli darslarda qatnashgan o'quvchilar, g'alaba qozonishga intiladilar va yana inglizcha o'yin o'ynab, gapira olarkanman, tinglab tushuna olarkanman deb ishonadi, qiziqadi.

Xulosa qilib aytkanda, ingliz tili darslarida innovatsion usullarini qo'llash natijasida, o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyati rivojlanadi, nutq ravonlashadi. Bunday usullar va o'yinlar o'quvchiga bilimga ishtiyoq uyg'otadi. Bu esa

o‘quvchilarning ta’lim jarayonining sub’yektlariga aylantiradi.

MFY da tavallud
topganman. Hozirda
Qoraqalpoq davlat
universitetining
2-bosqich
talabasiman.

Xidirboyev Odilbek Alisher o‘g‘li
2005-yil 20-fevralda Qoraqalpog‘iston
Respublikasi Amudaryo tumani Uyshin

O'ZBEK TILIM

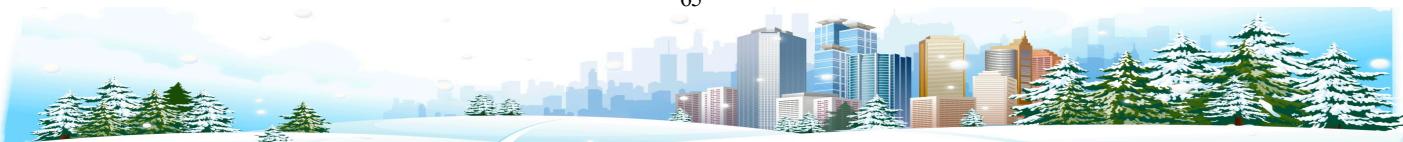
O'zbek tilim, tillar ichra o'zingsan bek,
Temuriyning: „Yurtim”-degan so'zisan,
Turkiy zabon ichra bitta marjondek,
Navoiyning g'azal bitgan tilisan.

Senga azob bo'ldi, bosqinu zug'm
Qodiriy aytolmadi o'z erkin so'zin,
Sen o'zbekning g'ururisan, dilisan
Navoiyning g'azal bitgan tilisan.

Ustingdan to'polon qanchalar ezdi,
Cho'lpollar olomon ostida ketdi,
Sen o'zbekning ko'zisan ham yuzisan,
Navoiyning g'azal bitgan tilisan.

Sen bilmasang bulbuldayin sayrolmayman,
O'zbegimsiz ijod uzra ucholmayman,
Bobolarim asrab kelgan tug'isan,
Navoiyning g'azal bitgan tilisan.

So'zlaganda qudrating dunyo titratar,
Kuylaring eshitmoq, dilni yayratar,
Boburiyning ko'nglidagi mungisan,
Navoiyning g'azal bitgan tilisan.

O‘tmishing eslasam qancha xoqonlar,
Sen tarix ko‘zgusi ming ming yilisan
Noming bilar bugun g‘arb, sharq tomonlar,
Navoiyning g‘azal bitgan tilisan.

Seni to‘g‘ri so‘zlamoq farzandlik farzim ,
O‘ttiz to‘rt yoshingdir bo‘lsin muborak,
Shoir Odilbekman, etaman ta'zim,
O'zbekligin faxr etib yashasin xalqim...

KATTAMIZMI?

Ariqdagı suvlarda qolib ketgan bolalik,
Qishda chana ,muzlarda qolib ketgan bolalik,
Kattamizmi?bugun biz ayting ey azizlarim!
Hayot, sinov oldida yig‘layapmiz boladek.

O‘sha beg‘am yetti yil, shirin uyqu tonggacha,
Undan keyindir maktab, oldinroq esa bog‘cha,
Kattamizmi?- bugun biz ayting ey azizlarim,
Shu o‘ynoqi boladan qayerimiz bo‘lakcha.

Ota-onamiz ketsa , ho‘ngrab-ho‘ngrab yig‘laymiz,
Yaqinlarimiz ketsa voy- dod solib yig‘laymiz.
Kattamizmi?-biz bugun ayting ey azizlarim!
Shu yig‘loqi boladan qayerimiz bo‘lakcha .

Unda oppoq ko‘ngil bor, qoralikdan yiroqdir,
Hayotni tushunmaydi, sal - pal o‘yinqaroqdir ,
Sakson yoshga kirib ham tushunmaganlar bordir,
Ular tushungungacha borar joyi tuproqdir.

Kimdir bolaligini eng shirin davr deydi,
Kimdir bolaligimda juda qiyndaldim deydi.
Kattamizmi? bugun biz ayting ey azizlarim!
Boyning kuchugida sut, ochlarchi suyak yeydi.

Bolaku deb aldamoq juda- juda osondir,
Aytganini qildirar , bola podsho , xoqondir.
Kattamizmi? biz bugun aytinq ey azizlarim!
Xulosa o'zingizdan, qaysi yaxshi,yomondir.

Bolalikda uyatdir dasturxonga qo'l cho'zsak,
Bolalikda uyatdir, mazmunsiz qilib qilsak,
Lekin hozir uyatmas o'ttiz yoshga chiqib ham,
Ho'kizday bo'lib borib otadan pul so'rasak.

Aslida hamma- bola, o'zicha katta bo'lgan,
Hamma psixologdir , ne- ne kunlarni ko'rgan,
Ilm oling insonlar, nomingiz mangu yashar,
Ilmsiz inson esa tirikligida o'lgan...

XXX

Jilmaygan bu yuzlar ortida,
Olam-olam sirlar bepoyon,
Kimdir rostdan,kimdir jo'rtaga,
Kular bir zum,olamdir hayron,
Pul deb jondan kechgan odamlar,
Har narsaga tayyor odamlar.

Aldansang ,jim uzoqda turar,
Puling borda yoningda yurar,
Ilondayin qo'yningga kirib,
Sal yiqilsang ortingdan urar,
Nafsning quli bo'lgan odamlar,
Yovuzlikka to'lgan odamlar .

Hayron, hayron bu ko'zlar hayron.
O'zgardimi shunchalar dunyo,
Do'sting dilni qilganda vayron,
Ishonmaysan ko'zingga go'yo
Itdan battar bo'lgan odamlar,
Ko'zi qonga to'lgan odamlar.

Pulku mayli ketsa topilar,
Ammo ishonch berilmas takror,
Do'stlik eshiklari yopilar,
Aldolmaydi u yana bir bor,
Qo'lning kiri bo'lgan odamlar,
Olam siri bo'lgan odamlar.

Mag'rurlikka berilmang zinhor,
Hammaningdir borar joyi bir,
Qabihlikka berilmang bir bor,
O'zing toza, noming bo'lar kir,
Ishonchini sotgan odamlar,
Harom luqma totgan odamlar.

Ummatqulova Mohigul Umarqul qizi
Samarqand viloyati Samarqand
Shahridanman.

Samarqand Davlat universiteti Jismoniy madaniyat fakultetini tugatib, hozirda Buxoroda joylashgan Osiyo Xalqaro universitetida Pedagogika Va Psixologiya yo‘nalishida 1-bosqich magistr Taekwondo itf sport turidan 6 karra Respublika, 2 karra Osiyo championiman. „Qora belbog“ sohibasiman, Muay Thai sport turidan 7 karra Respublika Championiman, "Sport Ustasiman".

„KUMUSH QISH TAROVATI”

.....Kunlar soviy boshladi! Yilimizning 4 fasli bo‘lmish Qish fasli ham kirib kela boshladi. Tabiiyki Qish faslining tarovati oppoq qor va Yangi yil bayrami barchamizga xushchaqchaq kayfiyat bilan qizg‘in davom etadi. Ko‘chada bolalar qor bo‘ron o‘ynashar! Yangi yil kirib kelishini intazorlik bilan kutishardi. Kunlardan bir kuni erta tong Sport zalga borish uchun ko‘cha tomon yo‘l oldim. Ko‘chada oppoq qor yog‘ar! Bolalar esa miriqib maktab tomon yo‘l olishar, bir-birlariga oppoq qor otib qorbo‘ron o‘ynashar edi. Ko‘chalar muzdek sovuq qor parchalar mayin issiq yuzni silab o‘tar edi. Men ham boshqalar kabi yo‘lni davom etar ekanman, ko‘chaning o‘ng tarafida bir kampirga ko‘zim tushdi, qo‘llari muzdek qotib, qaltirab o‘tirgan bu kampirning yig‘lab mungli ko‘zları ila o‘tib qaytoytgan odamlarga nimalardir der, ammo hech kim e’tibor ham bermay o‘tib ketayotganiga ko‘zim tushdi. Sekin oldiga borar ekanman u kampir ko‘zlarimga termulib: "Qizim nonga pul berolasanmi"-deya mungli ko‘zları bilan termulib turar edi. Qo‘llaridan tutdim va yo‘l bekti atrofidagi kafega olib kirdim va birga ovqatlandik!" Sport zalimga isitish moslamasi olaman"-deb olib chiqqan pulimni cho‘ntagimdan chiqardimda hisobni to‘lab chiqar ekanmiz kampir mungli ko‘zları ila menga qaradi va duo qildi. Kampirni kiyim do‘koniga olib kirar ekanman ismingiz nima deya so‘radim? Kampir ismi Sofiya ekanligini aytdi. Sofiya xolaga issiqliqina Kurtka kiydirdim, u yig‘lab yubordi va meni mahkam bag‘riga bosdi. Sofiya xola 20 yil oldin umryo‘ldoshi vafot etgani, farzandlari esa ishlash uchun chet el davlatida ketgani va daraksiz yo‘qolganligini va yoshi o‘tib qarib qolganligi sababli nafaqa puli ijaraga yetmayotganligi sababli ijara egasi uydan chiqarib yuborganini aytar ekan. Men chuqur o‘ylanib qoldim va Sofiya xolani sport zaliga olib borishga qaror qildim. Sofiya xola esa birdaniga qo‘lini duoga ochdiyu menga bergenlaringdan rozi bo‘l, men qabristonga borib umryo‘ldoshimni ziyorat qilaman, bir amallab kunimni ko‘raman dedilar-u men bilan ketishga unamadilar. Katta-katta qadam tashlab yo‘llarida davom etarkanlar, men ortlaridan termulguncha qarab qoldim. Vijdonom yo‘l qo‘ymadi, ortlaridan kuzatib borar ekanman. Sofiya xolaning yoshlari 70 ga qarab borgan bo‘lsada mendan ancha dadil va chaqqon harakat qilardilar. Qahraton qish o‘z hukmini o‘tqizar, yerlar oppoq qor va muzga aylangan edi. Ortlaridan zo‘rg‘a yetay deganimdabir qichqirib kelar: "O‘g‘lim, bolam,

bolajonlarim"-deya kimdir baqirar ekan men qadamni tezlashtirdim. Birdan ko'zim Sofiya xolaga tushdi "O'g'lim, bolajonlarim"-deya baqirar "Dadangizni ziyorat qilishga keldingizmi? Qachon-qachon keldingiz"-deya yig'lar, mag'zun ko'zlaridan quvonch yoshlari oqayotganiga guvoh bo'ldim. Sofiya xolani ko'zi menga tushdiyu meni ham bag'riga bosib: "„Kumush qish" ning menga atagan sovg'asi shu ekan"-deya yig'lab yuborar ekanlar, muzlagan tanam bu xursandchilikdan issib ketgandek bo'ldi. Sofiya xolani farzandlari chet eldan kelgani va Sofiya xolani anchadan buyon qidirayotganini, uy olgani haqidagi xabarni aytishar ekan, Sofiya xolani mungli ko'zları o'rniغا quvonch ko'zları tomchilay boshladı. Meni esa qalbim taskin topdi, Sofiya xola va farzandlari bilan xayrlashib o'z yo'limda davom etar ekanman, kumush qishning qahraton sovug'i menga quvonch bag'ishladi. Ko'chadagi yashil archalar chiroyli qilib bezatilgan, bolalar xursand chanalarda uchishar edi. Bir zum qalbimda xavotir paydo bo'ldi, axir kechki mashg'ulotim boshlanishiga oz vaqt qolgan, men esa sport zalni haligacha isitmaganim xavotirga solardi.... Yo'limda davom etar ekanman, sport zal atrofida bolalar allaqachon to'planib bo'lishgan ekan. Bolalar tomon yaqinlashib: "Hozir sport zalni isitish chorasini birgalikda ko'ramiz"-degan edim bolalar xursand bo'lib: "Zalimiz juda ham chiroyli va issiq bo'libdi, ustoz sizni yaxshi ko'ramiz"-deyishlarini eshitishim zahoti sport zalga kirdim, zalga kirdim-u Sofiya xolani esladir va "„Kumush qishning" menga atagan hadiyasi shu bo'lsa kerak"-deya xursand bo'ldim.

Oppoq qor guppilab yog'ar, bolalar chang'ida uchishar edi.

Latifbayeva Ro'zaxon

Men 1998-yil 14-yanvar kuni Qoraqolpog‘iston Respublikasiniki Ellikqa’la tumanida tug‘ulganman. Dastlab kollejda keyin Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universitetda bakalavrning Tuproqshunoslik yo‘nalishida o‘qidim. Hozirda Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti biologiya yo‘nalishi magistratura 1-bosqich talabasiman.

JAG‘- JAG‘ O‘SIMLIGINING EKOLOGIYASI (CAPSELLA BURSA L MADIC)

imligining Ekologiyasi (Capsella Bursa L Madic)

Annotatsiya. O‘zbekistonning o‘simlik olami 4000 tadan ortiq o‘simlik turlarini o‘z ichiga oladi. O‘simliklar turlarining 20% qismi – endemik turlardir (boshqa hech qayerda uchramaydi); ularning ko‘philik qismi tog‘larda o‘sadi. Ushbu maqolada aynan o‘simliklarisining “achambiti”-deya olgan jag‘-jag‘ o‘simligining ekologiyasi, tarqalishi, foydalari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: karotin, inozit, xolin, asetilxolin (vitaminlar), achambiti.

Jag‘-jag‘-karamdoshlar (butguldoshlar) oilasiga mansub bir yillik o‘t o‘simlik. Mart-may oylarida (yoki yoz bo‘yi) gullaydi, mevasi aprel-iyulda (yoki kuzgacha) yetiladi.

Ovqatga jag‘-jag‘ning yangi ko‘kargan barglari ishlatiladi. Bargidan somsaga masalliq, pyure, sous tayyorlanadi. Uni borsh, sabzavotlardan tayyorlanadigan salatlar, vinegretlar, turli suyuq ovqatlarga qo‘shadilar. Jag‘-jag‘ning yosh, nozik barglari salatlarga yaxshi, nozik, yoqimli o‘tkir va sarimsoqpiyoz hidini beradi.

Bahorda xalqimiz jag‘-jag‘ning yosh barglarini yalpiz bargi, ismaloq va boshqa yovvoyi holda o‘sadigan o‘simliklar barglariga qo‘shib, ulardan ko‘k somsa va chuchvara pishiradilar. Uch oy davomida qishdan so‘ng organizm vitaminlarga, organik kislotalar, mineral moddalar, fermentlar va boshqa moddalarga muhtoj bo‘lib chiqqan vaqtida jag‘-jag‘ bargini ovqatga ishlatishni ahamiyati katta. Organizmga kerakli bo‘lgan biologik faol moddalarni erta bahorda o‘sib chiqqan o‘simliklarning yosh barglaridan, shu jumladan, jag‘-jag‘ bargidan olish mumkin. Jag‘-jag‘ ishtaxa ochadi, meda shirasini ajralishini yaxshilaydi, yengil surgi va ot haydash ta’sirini ko‘rsatadi.

Jag‘-jag‘ urug‘i xantal (gorchisa) va qalampir o‘rnida ziravor sifatida ovqatga ishlatiladi. Yer ustki qismi tarkibida qandlar, flavonoidlar (diosmin va boshqalar), organik (limon, olma, fumar, vino) kislotalar, efir moyi, saponinlar, karotin, inozit, xolin, asetilxolin, oshlovchi va boshqa moddalar bor. Urug‘i o‘z tarkibida 28 foizgacha yog‘ va oz miqdorda glikozid saqlaydi.

Jag‘-jag‘ o‘simligi qadimdan xalq tabobatida turli kasallikkarni davolashda keng miqyosda ishlatib kelinadi. Ibn Sino ham o‘z

vaqtida uni qo'llagan. Jag‘-jag‘ asosan turli qon oqishlarda (bachadon, meda, o'pka, buyrak, burundan va yaralardan qon oqqanda) ishlatiladi. Yaralardan, shilingan joydan va burundan qon oqishini to'xtatish uchun yangi yig'ilgan bargni ezib, qon oqqan joyga qo'yiladi. O'simlik damlamasi ichdan qon oqishini to'xtatadi. Buning uchun hamda isitma va ich ketganida damlamani ichishga beriladi.

Jag‘-jag‘, ayniqsa, O'rta yer dengizi iqlimi hukmron bo'lган hududlarda o'sadigan o'simlikdir. U dorivor va kosmetik maqsadlarda qo'llaniladi va ko'plab afzallikkarga ega. Jag‘-jag‘ning ba'zi foydali xususiyatlari:

Antioksidant ta'sir: Jag‘-jag‘ tarkibida antioksidant yuqoriligi tufayli erkin radikallar keltirib chiqaradigan hujayra shikastlanishini kamaytirishga yordam beradi.

2. Yallig‘lanishga qarshi xususiyatlar: Jag‘-jag‘ning yallig‘lanishni kamaytiradigan flavonoidlar va taninlar mavjud. Shuning uchun u og'riq, shish va qizarish kabi yallig‘lanish holatlarini davolashga yordam beradi.

3. Qon ketish: Jag‘-jag‘ning biriktiruvchi xususiyatlari tufayli yaralarini davolashda ishlatiladi. Bundan tashqari, hayz ko'rganda ko'p miqdorda qon ketishida ham foydalanish mumkin.

4. Ich ketishni davolash: Mikroblarga qarshi xususiyatlari tufayli diareyani davolashda yordam beradi.

5. Teri salomatligi: Jag‘-jag‘ terining sog'lom bo'lishiga yordam beradigan antioksidantlar va antimikrobiyal ingredientlar mavjud. Shuning uchun u ekzema va boshqa teri kasalliklarini davolash uchun ishlatilishi mumkin.

Tarkibida xolin va asetilxolin bo'lgani uchun jag‘-jag‘ qon bosimini pasaytirish – gipotenziv, natijada qon oqishini to'xtatish ta'siriga ega. Shuning uchun jag‘-jag‘ o'simligidan tayyorlangan damlama va suyuq ekstrakt ilmiy tibbiyotda qon oqishini to'xtatuvchi vosita sifatida akusherlik (tuqqandan so'nggi qon oqishni to'xtatish uchun) va ginekologik (kuchli va uzoq hayz ko'rishda) amaliyotida qo'llaniladi.

Kimyoviy tarkibi. Mahsulot tarkibida gissopin glikozidi, bursa kislota, 0,12% askorbin kislota, vitamin C, C1va K, olma, limon, vino, fumar kislotalar, xolin, asetilxolin, tiramin, inozit, flavonoidlar (diosmin va boshqalar), saponinlar, oshlovchi hamda boshqa birikmalari bo'ladi.

Saratondan himoya: Jag‘-jag‘ tarkibida yuqori flavonoidlar mavjudligi tufayli saraton kasalligiga qarshi himoya

xususiyatlariga ega. Ushbu birikmalar hujayralarga erkin radikallar zararini kamaytirish orqali saraton xavfini kamaytirishi mumkin.

Ovqat hazm qilish salomatligi: Jag‘-jag‘ ovqat hazm qilish tizimining sog‘lig‘ini yaxshilaydigan antitaksinlar mavjud. Ushbu birikmalar ichaklarni tartibga solishga yordam beradi va ich qotishi yoki diareya kabi muammolarni bartaraf etishga yordam beradi.

Jag‘-jag‘ juda ko‘p turli xil usullarda ishlatilishi mumkin va uning afzalliklarini hisobga olgan holda, dorivor yoki kosmetik maqsadlarda ishlatiladigan ko‘plab mahsulotlarga kiritilishi mumkin. Biroq, agar siz jag‘-jag‘dan foydalanishdan xavotirda bo‘lsangiz yoki sog‘lig‘ingiz bilan bog‘liq muammolar mavjud bo‘lsa, avvalo sog‘liqni saqlash mutaxassisi bilan maslahatlashish tavsiya etiladi.

Foydalaniman adabiyotlar:

J.Tolipova. Biologiyani o‘qitishda pedagogik texnologiyalar. T.: “Sharq”, 1998. B.300.

T.G‘ofurov. Biologiya. Evolyutsiya va ekologiya. T.: “Sharq”. 2001. 288 bet.

O’Pratov.Botanika. Morfologiya, Anatomiya, Sistematika, Geobotanika. T.: Sharq. 2003. 340 bet.

M.Ikromov.Botanika. O‘simliklar morfologiyasi va anatomiysi. T.: Toshkent. 2002. 282 bet.

A.G‘ofurov, S.Fayzullayev. Evolyutsion ta’limot. T.: Sharq. 2004. 340 bet.

Xolmirzayev Shavkat Qurbon o'g'li

Termiz Davlat universiteti ijtimoiy fanlar fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yõnalishi 4-bosqich talabasi.

ONA TILIM

Zabonim bor so‘zlayolmay yig‘laganman,
Yolg‘izlikda Navoiyni tinglaganman,
Maxshargacha kimligimni bilmaganman,
Sen Boburu Usmonlarga zor dilim,
Ona tilim, zaboningga zor tilim.
Ming asrga tatigulik tarixing bor,
Sen haqingda g‘azal bitmish So’fi Olloyor,
Xamsalarda sen haqingda bo‘lgan ahyor,
Kumushlarni murodini ko‘rgan kunim,
Ona tilim, zaboningga zor tilim.
Temurlarning bilagida kuch bo‘lgan sen,
Ne-ne mardlar o‘rtasida sulh bo‘lgan sen,
Mino tog‘da “Ollohim”-deb tug‘ulgan sen,
O‘tmishlaring kelajakka yor qulim,
Ona tilim, zaboningga zor tilim.
Jayhunlarda oqib ketgan qurbonlarning,
Har yurakda ushalmagan tug‘yonlaring,
Usmon azim sherlarida ro‘yolaring,
Farzandlarga har harfing or tilim,
Ona tilim, zaboningga zor tilim.

BOSHLANG‘ICH TA’LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ILG‘OR TAJRIBALARDAN FOYDALANISH

Ilmiy rahbar: Termiz Davlat universiteti ijtimoiy fanlar fakulteti Boshlang‘ich ta’lim kafedrasi ñqituvchisi (PhD) Xayitova Firuza Abdullayevna

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada maktablarda boshlang‘ich ta’limning samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuv, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish usullari haqida so’z yuritiladi. Shuningdek, maqola ko‘p yillik tajriba natijasida ustozlar tomonidan orttirilgan amaliyot orqali ta’limni eng ilg‘or-effektiv yo’llarini ko‘rsatib o‘tadi va tahlill qiladi.qiladi

Kalit so’zlar: Bos’ich ta’lim, mehnat, tarbiya, texnologiya, islohot, pedagogik texnologiya, ilg‘or-effektiv yo’llar, pedagogik tahlil va tajriba.

KIRISH

Axborot texnologiyalari yetakchi o’ringa chiqib olgan hozirgi kunda rivojlangan mamlakatlarda maktablar tizimini, ta’lim mazmunini yangilash zaruratga aylandi. Eskicha o‘qitish usullari va metodlari ma’nан eskirib, ta’limning ilg‘or pedagogik texnologiyalarga asoslangan metodlari va shakllariga ehtiyoj kuchaydi.

Ta’limtarbiyada samarali islohotlarni amalga oshirish talab etilayotgan hozirgi davrda esa ilmiy texnika taraqqiyoti, yangi texnologik revolutsiya sharoitida muvaffaqiyatli faoliyat ko‘rsata oladigan jamiyat a’zolarini yetishtirib berish, yosh avlodni kasb –hunarga yo’naltirishda davlat xizmatini hamda o’rta ta’limning ko‘p variantli uchinchi bosqichini joriy etish, ta’lim mazmunini yaxshilashda pedagogik vositalarni qo’llash, ta’limda tashabbuskorlik va ijodkorlikka keng yul oshish, uning muhim tizimlarini yaratish kabi chet el tajribalarini o’rganish ayni muddaodir.

O‘quvchilarga bilim berishda samarali qo’llansa bo‘ladigan interfaol uslublar, didaktik o‘yinlar, o‘quvchilarga mos metodlar, ta’limiy mashqlardan kiritilgan. Bu o‘yin mashqlaridan darslarda ta’limiy musobaqa tarzida ham foydalansa bo‘ladi va

ular 25-35 o‘quvchiga mo‘ljallangan. Bevosita, o‘zim ish faoliyatimda yaratgan innovatsion g‘oyalarimdan ham namunalar keltirganman. O‘quvchilarga darslarda singdirilgan kompetensiyaviy yondashuvlar, ular hayotida, albatta, asqotadi degan umiddaman. Xullas, o‘quvchialarni mustaqil fikrlashga o‘rgatish, bilim sifatini oshirishda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilim sifat samaradorligini oshishida bu maqola yaxshi xizmat qila oladi, deb o‘ylayman. Zero, bugungi kunda o‘qituvchining qilayotgan mehnati, albatta, ertaga o‘z samarasini beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Mamlakatimizda mustaqillik yillarida amalga oshirilgan keng ko‘lamli islohotlar milliy davlatchilik va suverenitetni mustahkamlash, xavfsizlik va huquq-tartibotni, davlatimiz chegaralari daxlsizligini, jamiyatda qonun ustuvorligini, inson huquq va erkinliklarini, millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik muhitini ta’minlash uchun muhim poydevor bo‘ldi, xalqimizning munosib hayot kechirishi, fuqarolarimizning bunyodkorlik salohiyatini ro‘yobga chiqarish uchun zarur shart-sharoitlar yaratdi. Aynan shu vazifa va topshiriqlarni amalga oshirish uchun “2017 — 2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi” tashkil etildi va uning ta’limga bag‘ishlangan ustuvor yo‘nalishlari sifatida ijtimoiy sohani rivojlantirishga yo‘naltirilgan g‘oyalarni o‘z tarkibiga oladi. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida” i Qonuni va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” yosh avlodni tarbiyalashning asosiy istiqbol va yo‘nalishlarini belgilab berdi. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” da ta’limni tubdan isloh qilishning asosiy yo‘nalishlari ko‘rsatib berildi. Unda “Uzluksiz ta’lim ijodkor, ijtimoiy faol, ma’naviy boy shaxs shakllanishi va yuqori malakali raqobatbardosh kadrlar ildam tayyorlanishi uchun zarur shart – sharoitlar yaratadi”, deb ko‘rsatilgan. Shuningdek, dasturda: “Ta’lim berishning ilg‘or pedagogik texnologiyalarini, zamonaviy o‘quv – uslubiy majmualarini yaratish va o‘quv – tarbiya jarayonini didaktik jihatdan ta’minlash” umumiy o‘rtta ta’limning asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilangan edi. Darhaqiqat, innovatsion yondashuvlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonining unumdonorligini oshiradi. O‘quvchilarga kompetensiyalarni har

bir dars ko‘lamida puxta singdirib borishimiz kerak. Bunda biz o‘qitishda yangi ped texnologiyalardan, innovatsion g‘oyalardan, interfaol uslublar va kreativ yondashuvlardan o‘rinli ravishda o‘z vaqtida foydalana bilishimiz lozim. O‘quvchilar biz yaratgan innovatsiyalar orqali yetarli bilim egallaydi, deb o‘ylayman. Men o‘z ish faoliyatim davomida ko‘pgina innovatsion g‘oyalardan,turli xil didaktik o‘yin mashqlardan keng ko‘lamda foydalanaman.Oddiygina yaratgan o‘yin mashqimiz ham o‘quvchi uchun juda qiziqarli va esda qolarli bo‘ladi. Men o‘qish darslarida ayniqsa, “Yosh aktyorlar”, “Quvnoq quyonchalar”, “Bu meniki”, “Charxpalak”, “Zanjir”, “Davom ettir”, “Maqollar zanjiri”, “Yosh suxandon”, “Sinkveyn” metodi, “Venn diagrammasi”, “Zig-zag” texnologiyasi, “Topib o‘qi” kabi usul va ta’limiy mashqlardan ko‘p foydalanaman. Bu o‘yinlar o‘quvchilarga juda yoqadi. Hattoki o‘quvchilar o‘zlarini ham yangi o‘yin mashqlari yaratib, kartochkalar yozib kelishadi.Bundan juda quvonaman. Bu albatta, ko‘pincha kreativ fikrlashdan kelib chiqadi. Matematika darslarini o‘quvchilar juda yaxshi ko‘radilar.Bu darsga men juda puxta tayyorgarlik ko‘raman. Chunki o‘quvchilar bilimi juda yaxshi, shuning uchun ular mendan yangi narsalar so‘raydilar, mantiqiy mashqlar berishni iltimos qiladilar. Bunda men ko‘pincha “Kim birinchi”, “Mohir hisobchi”, “Atamani top”, “Uchqur kema”, “Ziyrak quyonlar”, “Orzular kemasi”, “Tez javob”, “Mo‘jizalar maydoni”, “Baliqchalar tutish”, “O‘zim tekshiraman”, “BBB”, “Ortiqchasini top” kabi metod va o‘yin usullaridan juda ko‘p foydalanaman. Bularni davom ettirsak juda ko‘p, bu o‘qituvchining dars o‘tish mahoratiga bog‘liq.Ona tili darslarida esa “Qoidani top”, “Karvon”, “Quruvchilar”, “Kim zukko, kim tezkor”, “Noto‘g‘ri jumla”, “Qarsak chaldi”, “Hikoya”, “Boshqotirma”, “Tushunchalar tahlili”, “So‘z ichida so‘z”, “Quvnoq alifbo”, “Rasmlı diktant”, “Boshqotirma”, “Ha yoki yo‘q”, “So‘z yozish”, “Baliq skleti” kabi didaktik o‘yin va ta’limiy mashqlarlardan keng foydalanaman. “Quruvchilar” o‘yiniga to‘xtalib o‘taman. Bunda o‘quvchilar guruhlarga ajratiladi va har bir guruhga “Zamonaviy uylar” qurish uchun “g‘ishtchalar” taqdim etiladi. “Tom” chalarga so‘z turkumlari nomlari yoziladi.O‘quvchilar so‘z turkumlariga doir so‘zlarni aralash tartibda berilgan g‘ishtchalardan topib,tegishli uychalarni qurishi kerak bo‘ladi.Albatta,bu o‘yinda bilim,tezkorlik va hamkorlik juda muhimdir.Muhimi o‘quvchilarning o‘sha fanga,maktabga va o‘qishga bo‘lgan

ishtiyoqi yanada oshadi. "Innovatsiya" – bu yangilik demakdir. Biz boshlang'ich sinf o'quvchilariga, albatta, biror yangiliklar yaratib bilim berib borsak, natijasi yaxshi bo'ladi. Pedagogik texnologiyaga asoslangan ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi faoliyati doirasida aniq belgilanadi. Bu ta'limni tashkil etishning aniq texnologiyasini ko'rsatadi. Shuning uchun ham zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish, ta'lim samaradorligini oshirish uchun tinimsiz izlanish bugungi kunning vazifasiga aylandi. Men ko'pincha darslarimda "Blits-o'yin" texnologiyasidan keng foydalanaman. Ushbu texnologiya o'quvchilarni harakatlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etishga, mantiqiy fikrlashga, o'rganayotgan narsanng ko'p xilma-xil ma'lumotlardan kerakligini tanlab olishni o'rgatishga qaratilgan. Ushbu texnologiya davomida o'quvchilar o'zlarining mustaqil fikrlarini boshqalarga o'tkaza oladilar, chunki bu texnologiya shunga to'liq sharoit yaratib beradi. Bu texnologiya yettita bosqichda amalga oshiriladi. O'quvchilar buni juda qiziqib bajaradilar va ularning yodida mavzu uzoq saqlanib qolishiga sabab bo'ladi. Darslarda axborot texnologiyalarining ishlatilishi, innovatsion g'oyalardan va yangi pedagogik texnologiyalardan o'z o'mnida foydalanish o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini, ularning qiziquvchanligini, mustaqil ishlarning samaradorligini oshiradi. Bulardan samarali foydalanish o'qituvchidan juda yuksak pedagogik mahorat talab qiladi. Biz o'qituvchilar har doim jajji o'quvchilarimz uchun izlanishda, yangiliklar yaratishda bo'lishimiz lozim va bizning eng dolzarb vazifalarimizdan biridir.

XULOSA Xulosa qilib aytganda, didaktik o'yinlar, interfaol uslublar, ta'limiy mashqlar, yangi-yangi metodlar barchasi o'quvchini yangi mavzuni puxta o'zlashtirishga va ta'lim sifatini oshishiga xizmat qiladi. Biz pedagog muallimlarning ham maqsadimiz shudir. O'quvchilar qanchalik kreativ fikrlab, mustaqil bajara olsalar biz maqsadga erishgan bo'lamiz. O'quv jarayonida motivatsiyadan foydalanish va rag'batlar berish ham, albatta, innovatsion yondashuvda juda qo'l keladi. Har bir o'qituvchi darslarga innovatsion yondashib, yangi zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanib darslar o'tsa bu o'z natijasini beradi. Mustaqil O'zbekistonimiz kelajagi bilimli, mustaqil fikrlaydigan tadbirkor va tashabbuskor kadrlarga bog'liq. Ular esa maktablarda tarbiyalanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “Boshlang‘ich ta’lim” jurnali, 2018-yil, 9-son, 8-bet.2. “Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar”, T.G‘afforova,Toshkent-2016.3. “Boshlang‘ich ta’lim” jurnali, 2017-yil, 7-soni, 20-bet.4. “Mahoratli pedagog” jurnali, 2019-yil, 5-son, 26-bet.5. Journal of Primary Education, 2018, No. 9, page 8.6. “Modern pedagogical technologies in primary education”, T. Gafforova Tashkent-2016.7. Journal of Primary Education, 2017, issue 7, page 20.8. “Skilled pedagogue” magazine, 2019, issue 5, page 26.

Ergashev Bekzodbek Jaloliddin o‘g‘li

2004-yil 1-yanvar kuni Namangan viloyati Uchqo‘rg‘on tumanida tavallud topganman. 2022-yili DTM test sinovida 137,2 ball bilan Namangan Davlat Universitetiga Biologiya fakultetiga Davlat Grant asosida o‘qishga qabul qilindim. Farg‘ona viloyati Farg‘ona shahar O‘rtal O‘sya Xalqaro tibbiyot universiteti(Central Asian Medical University)ga Rektor qarori bilan 2022-yil imtixonsiz o‘qishga qabul qilindim. 2022-yilda Samarcand Davlat Tibbiyot Instituti tomonidan tashkil etilgan "Samarcand 2020 lll" nomli tibbiyot Akademiyasi Tomonidan tashkil etilgan "Abitsevna Izdoshlari"nomli Xalqaro Fan olimpiadasida Tibbiy Biologiya Umumiy Genetika fanidan faxrli 3-o‘rinni olganman. 2022-2023-o‘quv yili davomida 10 dan ortiq ilmiy maqolam jurnallarda chop etilgan, hozirda turli online vebinarlar, online testlar, xalqaro tashkilotlarga a’zo bo‘lganligimni tasdiqllovchi 70 ga yaqin sertifikat diplomlarim mavjud. 2023-yili “O‘z kasbining fidoyisi” va “Innovatsion Targ‘ibotchi” ko‘krak nishonlarini, Qozog‘iston Respublikasi Qosh Qanot ilmiy markaz tomonidan “Xalqaro Xizmatlari uchun” ko‘krak nishonini qolga kiritdim.

O‘ZBEKISTONDA TIBBIYOT SOHASINING RIVOJLANISH TARIXIDAN HOZIRGI ZAMON TIBBIYOTIGACHA

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonda tibbiyot sohasining rivojlanish tarixidan hozirgi zamон tibbiyotigacha yoritilgan. Tibbiyot, meditsina, tabobat — kishilar sog‘lig‘ini saqlash va mustahkamlash, umrni uzaytirish, kasalliklarning oldini olish, davolash haqidagi bilimlar va shu sohadagi amaliy tadbirlar majmui.

Kalit so’zlar: Tibbiyot, Ma’mun Akademiyasi, sog‘lig‘ini muhofaza qilish, tabib, Ibn Sino, gigiyena.

Tibbiyot tibbiybiologik, klinik, tibbiy-ijtimoiy va gigiyenik fanlarga bo‘linadi. Tibbiy-biologik fanlarga: odam gavdasining tuzilishini o‘rganadigan anatomiya, gistologiya va sitologiya; organizmning odatdagи holatini, unda kasallikning paydo bo‘lishi, avj olishi, kechishi va yuz beradigan struktur hamda funksional o‘zgarishlarni o‘rganadigan normal fiziologiya va biokimyo; patologik anatomiya va patologii fiziologiya; organizmga dorilar ta’sirini o‘rganadigan umumiyy va klinik farmakologiya, shuningdek, mikrobiologiya, virusologiya va parazitologiya, tibbiyot genetikasi va boshqa kiradi. Odam kasalliklari, ularni davolash va oldini olishni o‘rganadigan klinik fanlar asosiy davolash usuliga ko‘ra, terapiya va xirurgiyaga bo‘linadi. Tibbiyotning ushbu qismlari ham, o‘z navbatida, ma’lum organ, sistemalar kasalliklarini atroficha o‘rganishi, yo‘nalishi bo‘yicha turli sohalarga bo‘linadi. Masalan: terapiyada kardiologiya, revmatologiya, nefrologiya, gastroenterologiya, gematologiya, geriatriya, ftiziatriya, pediatriya, nevrologiya, psixiatriya, dermatologiya va venerologiya, kurortologiya, fizioterapiya, rentgenologiya, terapevtik stomatologiya; xirurgiyazy, umumiyy xirurgiyadan tashqari, akusherlik va ginekologiya xirurgiyasi, travmatologiya va ortopediya, anesteziologiya, reanimatologiya, neyroxiturgiya, onkologiya, urologiya, otorinolaringologiya, oftalmologiya xirurgiyalari ajratiladi. Klinik fanlarning har birida bemorni tekshirish va kasallik belgilari semiotikaschni aniqlash usullari bo‘limi bor.

Tashqi muhitning organizmga ta’siri va aholi sog‘lig‘ini muhofaza qilish tadbirlarini o‘rganadigan tibbiy-ijtimoiy va gigiyenik fanlarga ijtimoiy gigiyena hamda sog‘liqni saqlashni tashkil etish, umumiyy gigiyena, bolalar va o‘smlar gigiyenasi,

komunal gigiyena, ovqatlanish gigiyenasi, radiatsion gigiyena, mehnat gigiyenasi, epidemiologiya va tibbiyot geografiyası, shuningdek, tibbiyot etikasi va deontologiyasi kiradi.

Tibbiyotning bunday bo‘linishi shartli, chunki ijtimoiy jarayonlar barcha tibbiyot fanlariga, shuningdek, ilmiy-amaliy sohalar (harbiy tibbiyot, kosmik tibbiyot, sport tibbiyoti, sud tibbiyoti va boshqalar)ga bevosita taalluqlidir. Tibbiy-biologik fanlar uchun xarakterli bo‘lgan eksperimental usul esa klinik va gigiyenik tibbiyot sohasiga ham keng kirib bormoqda. Tibbiyot tabiiy fanlar (biologiya, fizika, kimyo) va ijtimoiy fanlar hamda texnika bilan chambarchas bog‘langan.

O‘rta asrlarda O‘rta Osiyo davlatlarida fan va madaniyat yuksak darajaga ko‘tarildi.

Yirik shaharlarda ilm-fan markazlari: dorilfununlar, madarasalar tashkil etildi. Madrasalarda ko‘plab talabalar ta’lim olar, ularga o‘sha zamonning ko‘zga ko‘ringan yirik olimlari dars berardilar. O‘rta Osiyo davlatlari fan va madniyatning rivojlanishi jihatdan jahonda eng taraqqiy etgan mamlakatlar qatoriga chiqib oldi.

O‘rta Osiyo olimlarining yaratgan tibbiy asarlari jahon tibbiyot ilm xazinasiga yirik durdonalar bo‘lib qo‘sildi. O‘rta asrlarda O‘rta Osiyo davlatlarida ilm-fan va madniyatning yuksalishi, birinchi galda shu davatlarda ijtimoiy-iqtisodiy va ijtimoiy-siyosiy hayotda ro‘y bergen ijobiy omillar bo‘lsa, ikkinchidan o‘sha vaqtdagi davlat boshliqlarining fan va madaniyat ahlilarini qo‘llab-quvvatlashlari natijasi edi.

Tarixda o‘sha zamondagi Xorazm, Buxoro hamda Samarqand xokimlarining shunday ilm-fan homiylari bo‘lganliklari ma’lum. Shuning uchun bu hokimliklar hududida ilm-fan va tibbiyot ravnaq topgan edi.

IX-X asrga kelib jahonga mashhur bo‘lgan qadimgi Xorazmning mavlesi qaytadan ko‘tarila boshladi. Arablar istilosи davrida parchalanib ketgan Xorazm davlati tiklandi. O‘sha davrda hukmronlik qilgan shoh Ma’mun ibn Muxammad shimoliy va janubiy Xorazm shohliklarni birlashtirib, yagona Xorazm davlatini barpo etgan. Xorazm siyosiy va iqtisodiy jihatdan bir butun davlat bo‘lib taraqqiy eta boshladi. Uning poytaxti Gurganj o‘z madaniy hayot va turli fanlarning rivoji jihatdan butun sharqqa mashhur bo‘ldi. Shaharlarda turli xunarmandchilik, ishlab chiqarish, savdo-sotiq ishlari juda rivoj topdi.

Xorazm davlatining poytaxti Urganch o‘sha davrda katta karvon yo‘llari tutashgan yerda joylashgan bo‘lib, mamlakatlararo

savdo-sotiq ishlarida muhim rol o‘ynardi. Shaharda juda ko‘p masjid-madrasalar, bozorlar, hammomlar, hashamatli saroylar qurilgan edi. Bu Buyerda me’morlar, san’at namoyondalari, faylasuflar, ko‘p olimlar, shoirlar va tabiblar yashardilar. Xorazm shohlari ularga homiylik qillardilar, ular olimlarga o‘z saroylaridan joy berib, ularning yashashlari va ijodiy faoliyatları uchun zarur sharoit yaratib bergen edilar.

Xorazmdagi olimlar shoh saroyida tashkil etilgan «Olimlar jamiyatiga» uyushgan edilar. Bu jamiyat tarixda «Ma’mun Akademiyasi» nomi bilan mashhur bo’lgan. «Akademiya»ga buyuk o‘zbek ensiklopedist olim Abu Rayxon Beruniy rahbarlik qildi.

«Ma’mun Akademiyasi» Xorazmda turli fanlarninig rivojlanishida juda muhim rol o‘ynadi. Xorazmlik olimlar fanlarning hamma sohalarini yuksak darajada rivojlantirdilar. Mamlakat poytaxti Gurganchda va boshqa shaharlarda kasalxonalar va shifoxonalar barpo etilgan edi. Ularda tajribali hakimlar ishlardilar. Gurganchdagi kasalxonada bir qancha vaqt mashhur Ibn Sino va Abu Sahl Masixiylar ishlaganlar. Ular kasallarni davolash bilan birgalikda turli xil kasalliklar ustida kuzatish ishlari olib borganlar.

Xorazmda yashab ijod qilgan mashhur hakimlardan biri Sharafuddin Abu Abudulloh Iloqiy (Ayloqiy)dir. Abu Abudulloh Iloqiy (Sharafuddin Abu Abudulloh Muhammad ibn Yusuf Iloqiy) asli Toshkentdan bo’lgan. U vaqtida bu voha «Iloq» deb atalgan. Iloqiy dastlab Shosh madrasalaridan birida ta’lim olgan. So‘ng o‘z bilimini oshirish uchun Buxoroga, keyin Gurganchga borib o‘qigan. Iloqiy tibbiyotga juda qiziqar edi. Buxoro va Gurganchda Ibn Sino, Abu Sahl Masihiy, Abu Mansur Qamariy kabi buyuk tabiblardan ta’lim oldi va yirik tabib bo’lib etishdi. Gurganchda Iloqiy «Ma’mun Akademiyasi»ga qabul qilindi. Bu erda u o‘z bilim va tajribasini yanada boyitdi. Iloqiy tibga oid «Kasalliklarning sabablari va belgilari», «Davolash usullari», «Tibbiyotdan to‘plam», «Qisqartirilgan qonun» kabi asarlar yozgan.

Abu Sahl Masihiy (Abu Sahl Iso ibn Yahyo – al-Masihiy Jurjoniy) tajribali tabib bo’lgan. O‘zi Jurjon shahrida tug‘ilgan. Masihiy tibbiyotdan tashqari falsafa, mantiq va boshqa fanlar bilan ham shug‘ullangan. Olim nazariy va amaliy tibbiyotning hamma sohalarini chuqur o‘zlashtirgan va bu sohalarga oid bir qancha asar yozgan. «Tibbiyotning yuzta masalasi», «Umumiy tibbiyot haqida kitob», «Chechak haqida kitob», «Vabo haqida

kitob», «Tibbiyot asoslari» kabi asarlari bizgacha ma'lumdir. Abul Hayr Hammar (Abul Hayr ibn Sivor ibn Bexnom al-Hammar) o'sha zamon sharqining ko'zga ko'ringan tabiblaridan biri bo'lgan. U Xorazmda yashagan vaqtida tibga oid bir qancha asar yozgan. So'ng Mahmud G'aznaviyning taklifiga binoan G'azna shahriga ko'chib keladi. Bu erda u o'zining o'tkir bilim va zo'r tajribasi bilan G'aznaviyning xurmatiga sazovar bo'lgan. Abul Hayr Hammar tibga oid «Tabiblarning bilimini sinash», «Odam a'zolarining tuzilishi», «Tutqanoq kasalligi haqida», «Keksa odamlarning ovqati haqida» asar yozgan. Bu asarlarning nomidan ma'lum bo'ladiki, Abul Hayr Hammar tibbiyotning muhim sohalari ustida ish olib borgan.

Ismoil Jurjoniy Xorazmda yashab ijod qilgan davri eng unumli davr bo'lgan. U Xorazmda tibga oid o'zining eng asosiy asarlarini yozgan. O'rta asr tibbiyot tarixchilari Ibn Abu Usayba, Abul Xasan al-Boyhaqiy va boshqalarning ko'rsatishicha, Jurjoniy tibbiyotga oid ko'p asar yozgan. Shulardan eng mashhurlari «Xorazmshoh xazinasi», «Xastaliklarni aniqlash usullari», «Ibn Sino haqida so'z», «Tibbiyotning mohiyati», «Dorilar xazinasi»dir. Bu asarlar O'rta asr sharqi tibbiyotining rivojlanishida katta rol o'ynagan. Jurjoniy Anush Tegin vafot etgandan so'ng uning o'g'liga biroz vaqt xizmat qilib, so'ng Xorazmdan ketgan, umrining oxirigacha Marv shahrida yashab, shu erda 1141-yilda vafot etgan.

Umar Chag'miniy (Mahmud ibn Muhammad ibn Umar Chag'miniy) har taraflama chuqur ma'lumotga ega bo'lgan. Olim Buxoro viloyatidagi Chag'min qishlog'ida tug'ilgan. U Gurganchda yashab ijod qilgan va 1221-yilda shu yerda vafot etgan. Chag'miniy Gurganchda ko'p fanlarni o'rgandi. So'ng Samarqandga kelib, o'z bilimi yanada oshirdi. Tibbiyotga ham juda qiziqqan va bu sohada ko'zga ko'ringan mutaxassis bo'lgan. Uning asosiy kitobi «Qonuncha» deb ataladi. Bu kitobda o'sha davrdagi amaliy tibbiyotning asosiy vazifalari qisqa va aniq tarqaldi va undan qo'llanma sifatida foydalandilar. Chag'miniy O'rta Osiyo tibbiyotida sezilarli iz qoldirgan.

Abu Mansur Qamariy (Abu Mansur Xasan ibn Nuh al-Qamariy) tajribali tabib va olim bo'lgan. Bu olim Abu Mansur Buxoriy degan nom bilan ham atalardi. Shuning uchun uni Buxoro hokimi o'zining shaxsiy tabibi vazifasiga tayinlagan. Abu Mansur Qamariy tib ilmida Abu Ali ibn Sinoning ustozи bo'lgan. Qamariy Kadimgi yunon, Rim, Vizantiya olimlarining asarlari

bilan yaxshi tanish bo‘lgan va o‘zi ham asarlar yozgan.

Zamonaviy tibbiyotning kelib chiqishi uzoq tarixiy davrlarni va turli qarashlarni o‘z ichiga olib, turli kasalliklar, ularni davolash va oldini olish haqidagi bilimlar asosi qadimdan xalq ommasining tajriba va kuzatishlariga bog‘liq bo‘ladi. Tabobat kurtaklari odam paydo bo‘lgan davrdan boshlab vujudga kelgan. «Tibbiy faoliyat — dastlabki odam bilan tengdosh», deb yozgan edi I.P. Pavlov.

O‘rta asrlarda tabobat ilmi Sharqda, jumladan, O‘rta Osiyoda rivojlanan boshladi. Yunon, sanskrit va boshqa qadimiy sharq tillarida yozilgan tibbiy asarlarni ko‘pchiligi, jumladan, Aristotel, Dioskorid va Galenning dorishunoslikka oid asarlari shu davrda suryoniy va arab tiliga tarjima qilindi. Abu Hanifa ad-Dinavoriy, Abu Mansur Somoni, Muhammad ibn Yusuf Iloqiy, Muhammad ibn Bahrom Kolonisiy, Ali ibn Umar Najibuddin Samarqandiy kabi mashhur tabib va hakimlar turli kasalliklarning kelib chiqish sabablari, ularning oldini olish va davosiga hamda dorishunoslikka oid ilmiy asarlari va amaliy ishlari bilan Sharqda tibbiyotning rivojlanishiga katta hissa qo‘shdilar.

Sharqning mashhur tabibi, ensiklopedist olimi Abu Bakr ar-Roziy (865—925)ning tabobat sohasidagi asarlari, umuman, jahon tibbiyotining rivojlanish va boyishida g‘oyatda ulkan ahamiyat kasb etdi. Olimning tabobat qobusnomasi hisoblangan 25 jildli «Al-Hoviy» nomi bilan tanilgan katta to‘plam («Al-Jomi’ al-Kabir va qad urifa bi-l Hoviy») kitobi hozirgacha G‘arb va Sharq tibbiyotida mashhurdir. Abu Rayhon Beruniy (973—1048)ning «Tibbiyotda dorishunoslik» («Kitob al-saydana fi-t-tib») asari esa o‘sha davr tabobatining eng katta yutug‘idir. Bu asar O‘rta Osiyo dorishunoslik ilmiga asos bo‘ldi. O‘rta asrning buyuk tabibi, qomusiy olim Abu Ali ibn Sino (Abu Ali al-Husayn ibn Abdulloh ibn al-Hasan ibn Ali) (980—1037) G‘arbda Avitsenna nomi bilan mashhurdir. Ibn Sinoning tabobatda qilgan ishlari uning nomini bir necha asrlarga shu fan sohasi bilan chambarchas bog‘ladi. Olimning tabobat taraqqiyotidagi buyuk xizmati shundaki, u o‘zigacha o‘tgan turli xalq namoyandalari tomonidan asrlar davomida tib ilmi sohasida to‘plangan ma’lumotlarni saralab, muayyan bir tartibga soldi va ularni o‘z tajribalari bilan boyitgan holda ma’lum nazariya va qonun-qoida asosida umumlashtirdi. Bunga uning «Tib qonunlari» va bu asarning jahon tib ilmi tarixida tutgan mavqeyi hamda qozongan shuhrati yorqin dalildir.

Ibn Sinoning ilmiy ishlari o'sha davr tabobatini bir necha asrlarga ilgarilatib, ayrim sohalarda, hatto hozirgi zamon tibbiyotiga yaqin- lashtirdi ham. Olim yashagan davrda bu sohada antik olimlarning, xususan, Gippokrat, Galen, Diaskorid va boshqalarning ta'limoti ustuvor edi. Ibn Sino o'tkir diagnost sifatida nom qozondi. Uning ba'zi tashxis usullari hozir ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Perkussiyani, xususan, assit va meteorizmni farqlashda, istisqoni aniqlashda qo'llangan. Bu usul 600 yildan keyin venalik tabib Leopold Auenbrugger (1722—1809) tomonidan qayta kashf qilinib, yana 50 yildan so'ng amaliyotga kirgan. Olim qon tuflash holatlari va nafas olish turlarini chuqur o'rganib, ulardan tashxisda foydalangan. Bemorlarni davolashda olim uch narsaga — tartib (parhez), dorilar bilan davolash va turli tibbiy tadbirlarni qo'llash (qon olish, banka qo'yish, zuluk solish, huqna va h.k.)ga ahamiyat berish kerakligini aytadi. Kasallikni davolashda ovqatlanish, ya'ni parhezni muhim omillardan deb hisoblaydi va har bir kasallikka oid ovqatlanish tartibini beradi. Kasallikni davolashda Ibn Sino shaxsiy gigiyena, uyqu va jismoniy mashqlarning ahamiyati kattaligini uqtirgan. Uning bir kasallikni boshqa bir kasallikni chaqirish yo'li bilan davolash usuli diqqatga sazovordir. Masalan, u tutqanoqni davolashda to'rt kunlik isitma bilan og'rishni foydali deb biladi. Avstriyalik psixiatr

Ibn Sinoning tibga oid yozgan asarlarining 30 dan ortig'i bizgacha yetib kelgan, ularning orasida «Qonun» kabi tibbiy ensiklopediya bilan bir qatorda, tibning ayrim nazariy va amaliy masalalariga bag'ishlangan turli hajmdagi «Urjuza fi-t-tibb» («Tibbiy urjuza»), «Daf al-madorr al-kulliya an-al-abdon al-insoniya» («Inson badaniga yetishgan barcha zararlarni yo'qotish»), «Kitob al-qulanj» («Qulanj haqidagi kitob»), «Maqola fi-n-nabz» («Tomir urishi haqida maqola»), «Risola fi-l-boh» («Shahvoniy quvvat haqida risola»), «Risola fi tadbiri al-musofirin» («Safardagilarning tadbiri haqida risola»), «Risola fi xifz as-sihha» («Sog'liqni saqlash haqida risola»), «Risola fi-s-sikanjubin» («Sikanjubin haqida risola»), «Risola fi-l-fasd» («Qon olish haqida risola»), «Risola fi-l-hindabo» («Sachratqi haqida risola») kabi risolalari ham bor.

ADABIYOTLAR

1. Ким Э.Г. и соавт. «Основы акупунктуры и мануальной терапии». Санкт-Петербург, 1996 г., 270 стр.
2. Ким Э.Г. и соавт. «Методические разработки к

практическим занятиям по нетрадиционным методам лечения». Ташкент, 1992 г., 56 стр.

3. Li B.N. "Xalq tibbiyoti". Toshkent, 2008 y., 179 bet.

4. Ли Б.Н. «Народная медицина». Ташкент, 2008 г., 179 стр.

5. Табеева Д.М. «Руководство по иглорефлексотерапии». Москва, 2004 г., 560 стр.

6. Лувсан Г. и соавт. «Основы иглорефлоксoterапии». Москва, 2003 г., 615 стр.

7. <http://fayllar.org>

Ruzmetova Zuhra Vyacheslavovna

2006-yil 30-noyabrda Xorazm viloyatida tug‘ilgan. She’rlari bir qancha jurnal va to‘plamlarda nashr etilib kelinmoqda. Xorazm Viloyati Urganch shahar 14-sonli maktab o‘quvchisi. Bir qancha yutuqlar egasi. “Qo‘sish qanot” ijodiy uyushmasi a’zosi.

MENING USTOZIM

Yaqubova Manzura (Xorazm Viloyati Urganch Shahar 14-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabning ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi)

Ustozlar biz uchun yaratgan tomonidan berilgan alohida ne'matdir. Aynan ular millatni ulug'likka yetaklaydi. Dunyoni yaxshi tomonga o'zgartiradilar. Xalqimizda bir maqol borki "Ustoz otangdan ulug'". Bu maqolni juda katta ma'nosi bor. Mening ustozim ulug' insonlar. Ularni men juda ham yaxshi ko'raman. Mening ustozimning ismi Manzura, ular juda yaxshi, mehribon ustozlar. Nafaqat ustozligi paytida balki hayotiy munosabatlarda ham juda xushmuomala insonlar. Mening Manzura ustozim ona tili va adabiyot fanidan dars beradilar. Men ulardan bu fanlarni o'rganishni yaxshi ko'raman. Ular bizga ko'p narsalar o'rgatadilar, yaxshi ustoz bo'lishimiz uchun namuna oluvchi ustozlar. Har qanday vaziyatda ham ular bizga yaxshi bo'lishimizni istaydilar.

Jumladan mening ustozim Yaqubova Manzura Xorazm Viloyati Urganch Shaharda tug'ilgan. Hozir ham o'quvchilarga dars berib kelmoqda. Men uning o'quvchisi Ruzmetova Zuhra. Ustozim deganda ko'z o'ngimga baxtiyor barchaga o'rnat, qalbi mehrga boy, yuksak ma'naviyatli insonlarga namoyon bo'ladi. Chunki ular shogirdlari uchun otaday g'amxo'r, ona kabi mehribon bo'ladilar. Ustoz ta'lim ulashuvchi, odob-axloqqa yetaklovchi, tarbiyalovchi zot. Ustozlarga qancha ta'zim qilsak ham oz.

Sizdek o'qituvchim borligidan faxrlanaman. Bizga ilm bilim o'rgattingiz sizga katta rahmat atsam ham oz. Men ularni juda ham hurmat qilaman. Kelajakda bizdek o'quvchilarga ilm bilim o'rgatishdan charchamang. Aziz va mehribon ustozim Yaqubova Manzura.

"INTERNETNING HAYOTIMIZDAGI AHAMIYATI"

Internetning hozirgi vaqtida foydali tomonlari juda ko'p. Masala, biz hozirgi vaqda kitobni kutubxonaga borib qidirib o'tirishimizga hojat yo'q. Chunki Google yoki ijtimoiy tarmoqlarda kitoblarni elektron variantini topishimiz mumkin. Bundan tashqari chet tillarini bizlar kursga borishimiz mumkin, lekin kursga bormasdan turib o'zimiz yoqtirgan fanimiz ijtimoiy tarmoqlarda bemalol o'zimiz o'rganishimiz mumkin. Bundan tashqari biz mazali taomlar va shirinliklar tayyorlashni mustaqil tarzda internetdan foydalangan holda o'zimiz sevgan taomlarni tayyorlashini ko'rib o'rganib tayyorlaymiz.

Hozirgi paytda bizni yurtimizda internet magazinlari paydo bo'ldi. Hech qayerga bormasdan xohlagan kiyim kechaklarga buyurtma berishimiz mumkin. Internetda hozirda televizorda muhim yangiliklardan xabardor bo'lamiz. Internetning foydali tomonini sanab o'tsam tugamaydi. Internetning salbiy oqibatlari vaqtimizni ko'p video ko'rgan holda qiziqqan o'yinlar bilan o'tkazamiz. Keraksiz vaqtida foydalanib vaqtimiz ketganini sezmay qolamiz. Hozirgi paytda yosh bolalarning qo'liga telefon berishsa video ko'rayotgan paytinda shu insonlarga taqlid qilishlari mumkin. Internetda ko'p vaqt o'trish insonning ko'zlariga zarar yetkazadi. Internetda ko'p vaqt qolib ketsak toliqgandek o'zimizni his qilamiz. Internet haqida mening fikrim: Masalan, biz internet orqali chet eldag'i yaqin insonimizni sog'insak u bilan bemalol ijtimoiy tarmoqlardan video orqali suhbatlashishimiz mumkin. Dunyodagi barcha insonlar internetdan foydali tomonlarini to'g'ri yo'lida foydalanishadi.

USTOZLAR

Tun-u kun mehnat qilib,
Barchaga bilim berib,
Charchamasdan sira ham.
Dunyo sirin o'rgatar.

Porlagan yuzingizdan,
Tabaassum tark etmasin.
Qo'shgaysiz o'z hissangiz,
Kelajak avlod uchun.

Yo'lingizda gulzorlar,
Unsin boğ-u bo'stonlar,
Soğ-salomat bo'linglar,
Doim omon yuringlar.

Siz o'stirgan nihollar,
Bo'lzin boğ-u bo'stonlar.
Havas bilan qarashsin,
Sizga ba'zi insonlar.

ONAJONIM

Hayotim mazmuni sizsiz,
Olamim quvonchi sizsiz.
“Qizim”-deya quchoq ochib,
Bag‘ringiz ochguvchi sizsiz.

Har soniya qayg‘urib
Kam qilmay o‘stirib
Bemor bo‘lgan paytlarim
Bo‘lib mening parvonam.

Umid urug‘in sochib,
Misli quyoshdek porlab,
Jannat hidin taratib,
Duoingiz sizni olib.

Ko‘ngli ranjigan bo‘lsa,
Sezdirmas aslo bizga.
Dunyo ichra yagonam
Sizsiz eng aziz onam.

QISH FASLI

Kirib keldi qish fasli
Yasanib chiroy ochib.
Fasllar ichra go'zal,
Yerlar xushro'y bo'lar.

Kunlar ancha qisqarib,
Atrof muhitni muzlatib,
Dala-yu bog'ni qoplar.
Oppopoq qor parchalar.

Daraxtlar kiyar oq libosin,
O'g'il-u qiz quvnashar.
Qor bo'ronlar o'ynab,
Qish zavqini surishar.

Qor yog'ar qish faslida
Orom bag'ishlar olamga
Ko'cha ko'yda bolalar
Mazza qilib o'ynashar.

Chanalarda uchishar
Qorbola ham yasashar
Qorbobo uyga kelib
Sovg'alarin ulashar.

Yusupova Gulruxsor Rahimjon qizi
2005-yil 7-avgustda Farg'ona viloyati Yozyovon tumanida tug'ilganman.

Yozyovon tumanidagi 30-maktabda tahsil olganman. Bog'chada "Oymomojon hulla.." she'ri bilan Ruxsor kanalida chiqqanim meni yutuqlarimning boshlanganidan darak bergandi. Maktabda sport jamoamiz bilan yengil atletika bo'yicha tuman bosqichida faxrli 2-o'rinni olganimiz va bu o'rin menga qimmatga tushgani, ya'ni to'p bilan juda qattiq yuzimga urilganini mazasi hali hamon esimda.

4-sinfda zakovat o'yinida faxrli 2-o'rinni egalladim. Til o'rganishga qiziqqanim sababli kichik yoshimdan rus tili bo'yicha olimpiadalarga qatnashib, tuman va viloyat bosqichlariga chiqib, I.Karimov san'at saroyida medal bilan taqdirlandim.

Maktabni iqtidorli o'quvchi sifatida tamomladim. O'zim tanlagan 5ta universitetga grand asosida qabul qilindim. Hozirgi paytda FarDu Filologiya fakulteti O'zga tilli guruhlarda rus tili yo'nalishi 1-bosqich talabasiman.

Universitet meni juda ko'plab qirralaramni ochib berdi. Maqola va hikoyalarim jurnal va gazetalarda chop etildi. "Eng faol talaba" sifatida taqdirlandim. 2marta rektor va bir marta Farg'ona viloyati hokimi bilan uchrashuvga taklif etildim.

YANGILANGAN KONSTITUTSIYADA INSON QADRI

Yusupova Gulruxsor

Muxtoraliyeva Sarvinoz

Rahmonaliyeva Mahbuba

Annotatsiya: Bir o'ylab ko'raylikchi, Konstitutsiya bizga nima uchun kerak?

Har bitta davlatning o'ziga xos boshqaruv tizimi bo'ladi. Davlat o'zi foydalanayotgan tizimning ishonchli ekanini fuqarolarga qanday asoslab berishi kerak, sizningcha?

Shunchaki og'izda: "Men sizlarga bunday qilib beraman, unday davlat quramiz"- deb qolmaydi, albatta. Xalqning ishonchini sazovor bo'lish uchun, albatta, tasdiqlangan hujjat, ya'ni Konstitutsiya kerak. Konstitutsiya bizni ko'chada, uyda, ishxonada, maktabda, umuman olganda, hamma joyda himoya qiladi. Unda davlat tomonidan kafolatlangan huquqlarimiz kiritilgan.

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, inson qadri globallashuv davrida, tarixga nazar, huquqlar, xotin-qizlarning Konstitutsiradagi o'rni, boshqaruv tizimi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining avvalgi tahriri 1992-yil 8-dekabrdan O'zbekiston xalqi tomonidan "vakolatli vakillari timsolida", ya'ni parlament a'zolari – O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputatlari tomonidan qabul qilinganini bilamiz. Bundan farqli ravishda, mamlakatimiz Asosiy Qonunining yangi tahririni "yagona O'zbekiston xalqi" bevosita umumxalq referendumida – to'g'ridan-to'g'ri ovoz berish yo'li bilan qabul qildi.

Shu ma'noda, yangi tahrirdagi O'zbekiston Konstitutsiyasining haqiqiy muallifi xalqning o'zidir. Fuqarolarning xohish-irodasi esa islohotlarning manbai va harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiya 7-moddasi birinchi bandida «Xalq davlat hokimiyatining birdan-bir manbai»-degan norma belgilab qo'yilgan. Bu norma timsolida O'zbekiston Respublikasida jahon miqyosida umume'tirof etilgan xalq hokimiyatchiligi prinsipi, ya'ni xalq suverenitetning tashuvchisi va davlat hokimiyatining yagona manbai ekanligini anglatuvchi tamoyil o'rnatilgan.

Keyingi yillarda mamlakatimizda quyidagi prinsip va g'oyalarni hayotga tatbiq etishga qaratilgan tizimli

chora-tadbirlar amalga oshirilayotganini ta'kidlash lozim.

Xususan:

birinchidan, Yangi O'zbekiston – bu inson sha'ni va qadr-qimmati, huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlari oliy qadriyat hisoblangan davlat bo'ladi;

ikkinchidan, xalq davlat organlariga emas, davlat organlari xalqqa xizmat qilishi kerak;

uchinchidan, odamlar ertaga yo uzoq kelajakda emas, balki bugunoq o'z hayotida ijobiy o'zgarishlarni ko'rishni istaydi va shunday ekan, «odamlar tashvishi bilan yashash», xalqimizning qonuniy talab-istiklari va xohish-irodasini ro'yobga chiqarish – davlat organlari faoliyatini baholashning eng muhim mezoniga aylanishi zarur;

to'rtinchidan, «qonunning yagona manbai va muallifi xalq bo'lishi kerak», ya'ni barcha muhim qarorlar aholi ishtirokida, fuqarolik jamiyati institutlari bilan maslahatlashuv asosida qabul qilinishi lozim.

Demokratiyaning talab-u taomili va ustunligi ham shunda. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 7-moddasi birinchi bandidagi norma mazkur modda ikkinchi bandi birinchi qismida «O'zbekiston Respublikasida davlat hokimiyati xalq manfaatlarini ko'zlab... amalga oshiriladi» deb belgilangan norma bilan uyg'un va hamohangdir. Hech shubhasiz, ushbu normalar mamlakatimizda nafaqat xalq hokimiyatchiligining konstitutsiyaviy-huquqiy asoslarini mustahkamlash, ayni chog'da xalqimiz xohish-irodasi va insonlarning qonuniy manfaatlarini ta'minlashga xizmat qiladi.

Yanada tushunarli qilib aytadigan bo'lsak, mamlakatimizda yuqorida tilga olingan: «xalq davlat organlariga emas, davlat organlari xalqqa xizmat qilishi kerak» degan umume'tirof etilgan tamoyilga qat'iy rioya etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga kiritilgan yangi, zamonaviy va juda muhim normalarning hayotga qat'iy hamda izchil tatbiq etilishi, xususan, sudlar tomonidan ana shu konstitutsiyaviy qoidalarning to'g'ridan-to'g'ri qo'llanishi yurtimiz va xalqimiz tarixida inson huquqlari, erkinliklari, qonuniy manfaatlari va qadr-qimmatini ulug'lash borasida yangi davrni boshlab bermoqda. O'zbekiston Prezidenti ta'kidlaganidek, “Inson qadri biz uchun qandaydir mavhum, balandparvoz tushuncha emas. Inson qadri deganda, biz, avvalo, har bir fuqaroning tinch va xavfsiz hayot kechirishini, uning fundamental huquq va erkinliklarini ta'minlashni nazarda

tutamiz”.

Xulosa qilib aytganda, bugun Konstitutsiyamizning yangi normalarida asosiy e’tibor inson, jamiyat va davlatning barqaror rivojlanishini ta’minlashga qaratilganini ishonch bilan ta’kidlash mumkin. Yangi tahrirdagi Asosiy qonunning qabul qilinishi bilan bu borada yanada mustahkam konstitutsiyaviy-huquqiy asos yaratildi. Binobarin, Yangi O‘zbekiston o‘zining ushbu sohalardagi xalqaro majburiyatlariga qat’iy sodiqligini yana bir bor namoyon etdi.

Konstitutsiyamizda Yevropa, Osiyo, Sharq va Amerika mintaqalarida joylashgan dunyo davlatlarining ijobiliy konstitutsiyaviy tajribasi o‘z aksini topgan. Asosiy qonunimiz huquqshunos olimlar, siyosatshunoslar, ko‘plab xalqaro tashkilotlar mutaxassislari tomonidan sinchiklab o‘rganilgan bo‘lib, unga inson huquqlari bo‘yicha xalqaro huquq normalari qo‘sishma ravishda uyg‘unlashtirilgandir.

Ishonchimiz komilki, xalqaro tashkilotlar vakillari va ekspertlar xolis va to‘g‘ri ta’kidlaganlaridek, O‘zbekiston Konstitutsiyasining yangi tahrirda qabul qilinishi "Inson sha’ni va qadr-qimmati uchun" tamoyili asosida xalq farovonligini yanada yuksaltirish, inson, fuqarolik jamiyati va davlatni jadal rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.-T.: O'zbekiston,2019.**
- 2."Inson huquqlari umumjahon dekloratsiyasi". BMT bosh assambleyasи 217 A.**
- 3.www.lex.uz/ O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.**
- 4. Kun.uz-axborot xizmari.**

KIBR ILMDAN TO‘SADI YOXUD USTOZ OTANGNDAN ULUG‘

Bir ona o‘g‘lini Misrga qori qilish uchun olib keldi. Ustozga berdi. Bola zehnli, itoatkor edi. Ustozni hurmat qilar, ikkisining o‘rtasida ustoz shogirtlik an'anasi bor edi. Vaqtlar o‘tib ona o‘g‘lini ko‘rishga keldi. Va o‘g‘lini 1 haftaga o‘zi bilan olib ketdi. Shu vaqt ichida o‘rgatganlari, so‘raganlari "Ustozing darsdan boshqa ish qildirmaydim?", "Darslar o‘z vaqtida o‘tilyaptimi?", "Haqqining talab qil, ish buyursa darsim tayyormas"-degin... Shu kabi narsalar. Bola ustoz oldiga qaytdi. Umuman o‘zgarib qolgandi. Onaning aytganini qilgan shogirt va mehri qochib borayotgan ustoz orasida munosabatlar buzila boshlagandi. Vaqtlar o‘tdi. 2 yildan oshiq muddat bo‘ldi. Natijachi? Borgan sari zehni pasaydi. Yodlagan joylari esidan chiqishi tezlashdi. Sababi yo‘qdek go‘yo. Vaholanki, eng aqlii, zehnli o‘quvchilardan edi. Ustozi "Shu bola sheriklariga qaraganda Qur’onni puxta va tez tugatadi"-deb yurar edi. Afsuski Qur’onni tugata olmadi. 3-4 pora qolib ketdi. Va hozirgi paytda yodlab o‘tgan narsalari ham ancha yodidan ko‘tarilgan...

Mirzaraximova Husnida Ikromjon qizi

2006-yil 1-yanvar Farg'ona viloyati Bag'dod tumanida tug'ilganman. Hozirda Farg'ona davlat universiteti Filologiya fakulteti o'zga tilli guruhlarda rus tili yo'nalishi 1-bosqich talabasiman.

ABDULLA QODIRIY ASARLARIDA AYOLLAR OBRAZI

Annotasiya: Mazkur maqolada badiiy tarixiy asarlarda ayollar obrazining xususiyatlari haqida fikr-mulohazalar yuritilgan. Quyidagi tahlil Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani namunasida tavsiflangan. "O'tkan kunlar" romani bamisoli ulkan va tiniq ko'zgu, unda o'zbek millatining muayyan tarixiy sharoit, vaziyatdagi turmushi, urf-odatlari, ruhiy-ma'naviy dunyosi, bo'y-basti, qiyofasi keng ko'lamda aniq-ravshan tasvirlanadi.

Kalit so'z va iboralar: hayot haqiqatlari, ayollar obrazi, Abdulla Qodiriyning mahorati, o'zbek ayoli, qadriyatlar, oila muhiti.

"O'tkan kunlar" - hayot haqiqatlari aks etgan, tariximizning eng qora, kir kunlaridan xabar beruvchi birinchi o'zbek romanidir. Bu romanni o'qigan o'quvchi uni yana takror o'qigisi kelaveradi. Qodiriyning bu romani kishilar qalbida o'chmas iz qoldirdi va betakror o'zbek durdonasiga aylandi. Abdulla Qodiri o'sha davrdagi o'zbek xalqining ijtimoiy holatini mohirlik bilan aks ettira olgan. Umuman olganda, Abdulla Qodiri asarlari obrazlarning o'ziga xosligi bilan ajralib turadi, ayniqsa ayollar obrazi juda ham ajoyib tasvirlangan. Ular hech kimga o'xshamaydi. Abdulla Qodiriyning kashfiyoti desa ham bo'ladi.

Biz buni "O'tkan kunlar" asari misolida ko'rib chiqamiz. "O'tgan kunlar" asarida Kumush, Oftoboyim, Zaynab, Xushroy, O'zbekoyim kabi ayol obrazlar mavjud. Ular obraz jihatdan bir-biriga juda yaqin, ammo barchasi boshqa-boshqa dunyo. Bu Abdulla Qodiriyning mahorati desak, mubolag'a bo'lmaydi. Har bir ayol personajning o'ziga xos individual tomonlari mavjud, masalan, O'zbekoyim. Muallif nima sababdan bu ismni tanladi? Unga bu ism berilishida ham bir belgi bor. Biz uni haqiqiy o'zbek ayoli sifatida ko'rishimiz mumkin. U qadriyatlarni juda ulug'laydi. Ayollar uni hurmat qiladilar. Hech bir marosim O'zbekoyimsiz o'tmasligi asarda ta'kidlanganligi uning ayollar orasida qanchalar obro'ga ega ekanligidan dalolat. U barcha uchun o'rnak bo'la oladi. Albatta, uning ham o'z orzu-havaslari bor: o'g'li uchun munosib kelin izlaydi, biroq o'g'li uylanmoqchi bo'lgan Kumushbibi Toshkentga kela olmas edi. Ularning ham o'ziga munosib kelin topishga haqqi bor edi. Kumush obraziga kelsak, yozuvchi uni shu qadar mehr bilan tasvirlaydi-ki, o'quvchida unga

bo'lgan muhabbat paydo bo'ladi.

Kumushbibi—g'oyat dilbar hamda aqli qiz. Otabek boshqa ayolga uylanish haqida aytganida Kumushning bu vaziyatga munosabatida uning kuchli iroda va aqlga ega ekanligini ko'rishimiz mumkin. Uning mehr-muhabbatga to'la qalbi yovuzlik nimaligini bilmaydigan darajada sof va samimiyl. Uning xatti-harakatlari yosh bolalarcha beg'ubor, ammo kattalar kabi kuchli irodaga ega ekanligini o'z juft haloli va otasini qutqarish uchun jasorat ko'rsatganligi tasvirida ko'rishimiz mumkin. U hech kimga zarar yetishini xohlamaydi, hattoki kundoshi Zaynabga ham. Lekin Zaynab Kumushbibini zaharlab o'quvchida o'ziga bo'lgan nafratni uyg'otadi. Xo'sh, unda hamma ayb Zaynabdami? Bu vaziyatda uni ham ayblab bo'lmaydi. Zaynabning o'rnida bo'lgan insongina, uning qalbidagi dardli kechinmalarini his etishi mumkin. Birinchidan, u juda yosh va aqlsiz, o'ylamay ish qiladi. Unga bu fikrni opasi Xushro'y aytadi. Agar Xushro'y bo'limganda odam o'ldirish Zaynabning xayoliga umuman kelmasdi, ammo Xushro'y ham butunlay aybdor emas. Uning ham hayoti oson kechmagan. O'ylamay qilingan ish oqibatida nafaqat Kumushning hayoti xazon bo'ladi, balki Zaynabning ham hayoti tugaydi: u aqldan ozadi.

Xulosa qilib aytganda, "O'tkan kunlar" asari mana shunday muzokaralarga sabab bo'luvchi asardir. Yozuvchi o'quvchilarini chuqr uyg'a toldiradi. Hammasiga kim sababchi degan savol paydo bo'ladi, ammo bu asardan aybdor qidirish emas, ana shu muhitni his qilish kerak. Asarda ayol obrazlari juda ham faol. Ularning har biri o'ziga xos jihatlarga ega. Bularning bari—Abdulla Qodiriyning mahorat bilan ularni tasvirlashda foydalangan so'zları o'quvchilarining asar qahramonlariga bo'lgan munosabatini belgilab beradi. Ijobiy obrazlardan o'quvchi bahramand bo'ladi, salbiy obrazlarning oxir oqibat qay ahvolga tushishi tasvirlanadi. Ushbu asar orqali o'sha zamondagi oila muhitini ko'rishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- Mirzayev.S XX asr o'zbek adabiyoti. – T.: Yangi asr avlodi, 2005.**
- Qodiriyy A. O'tkan kunlar.**

Всероссийский информационно-образовательный
портал «Магистр»

16+
Международный альманах

Behruz Toshtemirov

KUMUSH QISH TAROVATI

Председатель оргкомитета: Ирина Фёдоровна К.

Email: metodmagistr@mail.ru

Тел. редакции: +7 923 606 2950

Главный редактор: Вознов Александр Сергеевич

Email редакции: magistr-centr@magistr-r.ru

Информационно – образовательный ресурс

"Магистр": Елена Владимировна В.

Email: magistr-centr@mail.ru

Сетевое издание «Магистр»

СМИ Серия ЭЛ № ФС 77 – 75609

от 19.04.2019 г.

(РОСКОМНАДЗОР , г. Москва)

ИНН 4205277233

